

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ
Кафедра соціально-гуманітарних наук

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ
ДО ВИКОНАННЯ ТА ЗАХИСТУ КУРСОВИХ (бакалаврських,
магістерських) І КВАЛІФІКАЦІЙНИХ МАГІСТЕРСЬКИХ
РОБІТ З ІСТОРІЇ для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти за Освітньо-професійної програми «Середня освіта (Історія,
правознавство)» спеціальності А4 Середня освіта (Історія та
громадянська освіта) галузі знань А Освіта та другого (магістерського)
рівня вищої освіти за Освітньо-професійної програми «Історія»
спеціальності В9 Історія та археологія галузі знань В Культура,
мистецтво та гуманітарні науки
денної та заочної форм здобуття вищої освіти

Рекомендовано:
на засіданні кафедри соціально-
гуманітарних наук
протокол № 11 від 31 січня 2025 р.

ПОГОДЖЕНО:
Науково-методичною радою
Державного університету економіки і
технологій
протокол № 8 від 18 лютого 2025 р.

м. КРИВИЙ РІГ
2025

Методичні поради до написання курсових (бакалаврських, магістерських) і кваліфікаційних магістерських робіт з історії /Укладачі: В. ШАЙКАН, М. ВОЛКОВА, О. ГОНЧАРЕНКО, Р. ШЛЯХТИЧ, П. ГРИГОРАШ. Рецензенти: Н. ШЕЛУДЯКОВА, Л. СТЕПАШКО. Кривий Ріг, 2025. 95 с.

Укладачі:	Валентина ШАЙКАН	завідувач кафедри соціально-гуманітарних наук, д.і.н., професор
	Марина ВОЛКОВА	доцент кафедри соціально-гуманітарних наук, к.п.н., доцент
	Олена ГОНЧАРЕНКО	доцент кафедри соціально-гуманітарних наук, к. філолог. н., доцент
	Роман ШЛЯХТИЧ	доцент кафедри соціально-гуманітарних наук, к.і.н., доцент, докторант
	Павло ГРИГОРАШ	асистент кафедри соціально-гуманітарних наук, магістр з історії, магістр з релігієзнавства, аспірант
	Відповідальний за випуск:	Валентина ШАЙКАН, зав кафедри соціально-гуманітарних наук, д.і.н., професор
Рецензенти:		Наталія ШЕЛУДЯКОВА, доцент кафедри міжнародних відносин, к.і.н., доцент, Державний університет економіки і технологій
		Людмила СТЕПАШКО, заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель історії та правознавства Криворізької гімназії № 32 КМР, спеціаліст вищої категорії, «старший учитель»

Методичні поради до виконання та захисту курсових (бакалаврських, магістерських) і кваліфікаційних магістерських робіт з історії для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за Освітньо-професійної програми «Середня освіта (Історія, правознавство)» спеціальності А4 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) галузі знань А Освіта та другого (магістерського) рівня вищої освіти за Освітньо-професійної програми «Історія» спеціальності В9 Історія та археологія галузі знань В Культура, мистецтво та гуманітарних наук денної та заочної форм навчання розроблено у відповідності до навчальних планів. Зміст порад складається з мети, завдань виконання і рекомендованої тематики курсових робіт і кваліфікаційних магістерських робіт, загальних вимог щодо структури, змісту, оформлення письмових робіт, методичних порад щодо здійснення наукового дослідження.

Історія документа

Дата події	Назва події
Рекомендація до друку: засідання кафедри соціально-гуманітарних наук:	Протокол № 11 від 31.01.2025 р.
Затверджено до друку: засідання Науково-методичної ради Державного університету економіки і технологій:	Протокол № 8 від 18 лютого 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП: мета, завдання, алгоритм написання курсової, кваліфікаційної магістерської робіт.

I. Теми курсових і кваліфікаційних (магістерських) робіт з історії.

1. 1. Рекомендовані теми курсових робіт для бакалаврату з історії України (згідно ОПП і Навчальним планам).

1. 2. Рекомендовані теми курсових робіт з навчальної компоненти «Сучасна історіографія історії України (др. пол. XX – XXI ст.)» (для магістрів згідно ОПП і Навчальним планам)

1. 3. Рекомендовані теми кваліфікаційних магістерських робіт (згідно ОПП і Навчальним планам).

1. 4. Приклад переліку використаних історичних джерел та літератури та посилання на них у письмовій роботі.

1. 5. Приклади оформлення бібліографічного опису у переліку джерел посилання з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015.

II. Послідовність і підготовчий етапи виконання курсової та кваліфікаційної магістерської робіт з історії.

2. 1. Етапи роботи над текстом курсової та кваліфікаційної магістерської робіт з історії.

2. 2. Загальна характеристика роботи (Вступ):

- актуальність теми;
- мета та завдання дослідження;
- об'єкт, предмет дослідження;
- хронологічні та географічні рамки дослідження;
- історіографія дослідження (може бути окремим параграфом розділу I курсової роботи або кваліфікаційної магістерської);
- джерельна база дослідження (може бути окремим параграфом розділу I курсової роботи або кваліфікаційної магістерської);
- методологічна основа та використані методи дослідження;
- практичне значення дослідження;
- апробація дослідження;
- структура роботи.

2.3. Технічне оформлення письмових робіт: курсових, кваліфікаційних магістерських з історії.

2.4. Публічний захист письмових робіт: курсових, кваліфікаційних магістерських з історії.

III. Основний зміст курсової і кваліфікаційної магістерської робіт. Розділи та підрозділи.

IV. Про що пишемо у Висновках.

V. Як оформлюємо «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ» з теми дослідження.

Вимоги з оформлення письмових робіт у Державному університеті економіки і технологій:

<https://www.duet.edu.ua/uploads/normbase/263/vimog.pdf>

Порядок здійснення перевірки навчальних і наукових робіт на дотримання вимог академічної доброчесності у Державному університеті економіки і технологій:

https://www.duet.edu.ua/uploads/normbase/270/pol_perev_dobroch.pdf

Положення про Екзаменаційну комісію з атестації здобувачів вищої освіти у Державному університеті економіки і технологій (нова редакція).

Затверджено Вченою радою Державного університету економіки і технологій протокол від 25.04.2024 р. № 12. Введено в дію наказом від 25.04.2024 р. №

77: https://www.duet.edu.ua/uploads/normbase/263/pol_ekz.pdf

Додатки: титульний лист курсової, кваліфікаційної (магістерської роботи); приклади оформлення списку використаних джерел та літератури; оформлення документів до захисту кваліфікаційної магістерської роботи.

ВСТУП

Університетська підготовка висококваліфікованих фахівців, серед яких і фахових істориків, передбачає виконання обов'язкових письмових робіт згідно стандартних вимог, навчальних планів тощо. Тематика будь-якого виду письмових робіт – есе, реферату, тез доповіді, курсової роботи, кваліфікаційної (магістерської) роботи тощо повинна відповідати завданням навчальних компонентів й бути пов'язаною з практичними потребами спеціальності. **Мета** письмових робіт полягає в тому, що будь-який вид письмової роботи покликаний надати можливість здобувачеві систематизувати та перевірити теоретичний рівень і якість здобутих знань. Здобувач вищої освіти через написання та захист письмових робіт відпрацьовує навички проведення за сучасною методологією та методикою наукового дослідження. Курсова і кваліфікаційна магістерська роботи є видами навчальної діяльності здобувача вищої освіти – для першого (бакалаврського) рівня з певними елементами самостійного наукового дослідження, а для другого (магістерського) рівня – з елементами дослідження наукової проблеми. Кваліфікаційна магістерська робота має складнішу структуру, більший обсяг не лише основної частини, а й кількості використаних джерел та літератури. Разом з тим, й курсова, й кваліфікаційна магістерська робота з історії виконуються *за єдиною логічною схемою, оформлення науково-довідкового апарату нічим не відрізняється, всі види письмових робіт підпорядковуються однаковим вимогам з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015.*

Завдання виконання письмових робіт (курскових, кваліфікаційних магістерських тощо) полягає у наступному: виробити у здобувачів вищої освіти навички самостійної дослідницької роботи; навчитися самостійно працювати з історичними джерелами та літературою; вміти формувати та письмово презентувати обґрунтовані висновки, толерантні авторські міркування та позиції; виховувати у собі фахові якості історика-дослідника.

Алгоритм написання курсової, кваліфікаційної магістерської роботи з історії є наступним:

- вибір теми;
- складання Плану (для курсової роботи) і Змісту (для магістерської роботи);
- складання загального Списку історичних джерел та літератури за темою (збір бібліографії);
- опрацювання наукової літератури та джерел за темою дослідження;
- систематизація та відбір опрацьованого матеріалу згідно питанням курсової роботи або проблемам кваліфікаційної магістерської роботи;
- перегляд, уточнення (корегування) Плану курсової роботи, Змісту магістерської роботи; уточнення структури роботи;
- робота над попереднім варіантом тексту роботи;
- внесення певних доповнень, змін після консультацій між науковим керівником і автором роботи;
- написання остаточного варіанту тексту роботи; оформлення роботи згідно стандартних вимог.

I. Теми курсових і кваліфікаційних магістерських робіт з історії

1. 1. Рекомендовані теми курсових робіт з навчальної компоненти «Історія України» для бакалаврату за Освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Історія, правознавство)»

Згідно Освітньо-професійної програми «Середня освіта (Історія, правознавство)» спеціальності А4 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) галузі знань А Освіта у V-му навчальному семестрі передбачено виконання та захист курсової роботи з навчальної компоненти «Історія України». Кафедра соціально-гуманітарних наук розробила широку тематику курсових робіт з цієї компоненти (180 тем), які охоплюють всі періоди - від найдавніших часів й до сьогодення. Разом з тим, здобувачі вищої освіти мають можливість презентувати й свою тему, яку кафедра може розглянути на засіданні кафедри та затвердити як таку, яка є актуальною та яку доцільно дослідити певним здобувачем вищої освіти.

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
соціально-гуманітарних наук,
протокол № 11 від 31.01.2025 р.

ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ З КОМПОНЕНТИ «ІСТОРІЯ
УКРАЇНИ» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за
Освітньо-професійною програмою «Середня освіта (ІСТОРІЯ,
ПРАВознавство)», V семестр (III курс):

1. Сучасні проблеми української історії. Створення наукової історії української державності як одна з головних проблем.
2. Вивчення та відтворення Давньої історії: роль археології та етнографії.
3. Початок історії людства: виникнення людини, проблема неандертальців, завершення антропогенезу.
4. Витоки людства та заселення території України.
5. Неолітична революція в Україні.
6. Доба енеоліту на території України. Трипільська археологічна культура.
7. Скіфсько-сарматська доба у первісній історії України.
8. Зародження цивілізацій та передумови цивілізаційного процесу.
9. Первісна культура та її локальні особливості.
10. Походження індоєвропейців.
11. Північне Причорномор'я в античних міфах та історичних джерелах.
12. Релігійні культури античних міст Північного Причорномор'я.
13. Праіндоєвропейські елементи у культурі українського козацтва.
14. Походження українського та інших слов'янських народів.
15. Стародавні та середньовічні автори про східних слов'ян.
16. Слов'янські додержавні утворення на українських землях.
17. Русь як перша українська держава. Сучасні наукові теорії про походження Русі.
18. Проблема етногенезу українців: полеміка серед істориків, етнологів та мовознавців.
19. Основні етапи розвитку державності у Південно-Західній частині Східної Європи (Русі): еволюція владних інституцій.
20. Русь у системі міжнародних відносин середньовічної Європи.
21. Запровадження християнства в Україні-Русі.
22. Політичний устрій Русі (IX- перша половина XIII ст.).
23. Соціально-економічні відносини в Київській державі: загальноєвропейські та локальні тенденції.
24. Культура в Україні-Русі.
25. «Руська Правда» як історичне джерело.
26. Правові відносини в Україні-Русі.
27. Київська держава за часів феодальної роздробленості: міжусобна боротьба, причини та наслідки роздробленості.

28. Політичний і соціально-економічний розвиток руських князівств другої третини XII – першої половини XIII ст.
29. Походи монголів на Русь та їх наслідки. Утворення та розпад Золотої Орди (40-ві рр. XIII ст. до 1502 р.).
30. Галицько-Волинська держава та її історичне значення: утворення Галицько-Волинського князівства; внутрішня та зовнішня політика Данила Галицького; ГВД наприкінці XIII – в першій половині XIV ст.
31. Утворення Кримського ханства та спроби встановлення контролю над землями України.
32. Політика Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського (Жомойтського) (друга половина XIV – перша половина XVI ст.).
33. Входження українських земель до складу Польського королівства, Молдовського князівства, Османської імперії, Семигороддя та Австрії (кінець XIV – перша половина XVI століття).
34. Перехід Чернігово-Сіверщини під владу Московського князівства. Московсько-литовські війни за українські землі.
35. Антититовські повстання в Україні під проводом Федіра Більського, Михайла Глинського.
36. Литовсько-польські унії (Статути) та їх вплив на історичну долю українського народу.
37. Соціальні (антифеодальні) рухи в Галичині, Буковині, Закарпатті в XV – на початку XVI ст.
38. Походження, розселення, заняття та побут українського козацтва.
39. Запорізька Січ у суспільно-політичній історії українського народу: заснування, внутрішній устрій, перші козацькі гетьмани та організатори запорозького козацтва.
40. Реєстрове козацтво та структура війська Запорозького. Військове мистецтво та походи козаків в інші країни.
41. Люблінська унія. Наслідки утворення Речі Посполитої для українських земель.
42. Україна у складі Речі Посполитої: розвиток української політичної та релігійної думки.
43. Еволюція політичної культури українського козацтва та його лідерів. Реформаторські проекти та програми Северина (Семерина) Наливайка, Йосипа Верещинського та ін.
44. Реформація в Європі й Україна.
45. Братства як релігійні та культурно-просвітницькі організації в Україні в XV – XVII ст.
46. Козацькі і козацько-селянські повстання в Україні (кінець XVI – початок XVII ст.). «Ординація Війська Запорозького» 1638 р.
47. Берестейська унія та її вплив на духовне життя в Україні.
48. Церковна полеміка та релігійна боротьба в Україні в першій половині XVII ст.
49. Петро Могила як визначний український православний митрополит та культурний діяч XVII ст.

50. Розвиток освіти в Україні в XVI – першій половині XVII ст.
51. Причини, характер, рушійні сили визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького (1648 – 1657 рр.) як перший період Української національної революції 1648-1676 рр.
52. Ліквідація польсько-шляхетського режиму і становлення національної державності в Україні у XVII ст.
53. Богдан Хмельницький як видатний державний діяч, полководець та фундатор української держави.
54. Оцінки в українській та зарубіжній історіографії союзу Гетьманщини із Московщиною у 1654 р.
55. Переяславська Рада та її історико-юридична кваліфікація. «Березневі статті»: умови та правове значення.
56. «Березневі статті» 1654 р. як документ- регламентація політичного і правового становища Гетьманщини у складі Московського царства.
57. Українська козацька держава 1657 – 1687 рр. Доба Руїни та правління трьох гетьманів – ставлеників Москви.
58. Політичний, адміністративно-територіальний устрій на території Лівобережної та Слобідської України наприкінці XVII – XVIII ст.
59. Політичний, адміністративно-територіальний устрій на території Запоріжжя і Півдня України наприкінці XVII – XVIII ст.
60. Політичний, адміністративно-територіальний устрій на території Правобережної України і Західноукраїнських земель (Галичина, Буковина і Закарпаття) наприкінці XVII – XVIII ст.
61. Соціально-класова структура населення України в останній чверті XVII – XVIII ст.
62. Українська держава за гетьманування Івана Мазепи (1687-1708 рр.).
63. Українська держава за гетьманування Івана Скоропадського (1708-1722 рр.).
64. Пилип Орлик - гетьман України в екзилі та «Пакти й Конституція прав і свобод Війська Запорозького» (5 квітня 1710 р.).
65. Діяльність в Україні Малоросійської колегії (1722-1724 рр.) як контролюючої, владної адміністративної структури.
66. Боротьба козацької старшини за відновлення державних прав України: наказний гетьман Павло Полуботок (1722-1723 рр.) та його діяльність; боротьба гетьмана Данила Апостола (1727-1734 рр.) за відновлення автономних прав України.
67. «Правління гетьманського уряду» (1734-1750 рр.) в Україні як необмежена влада російського царату.
68. Гетьман Кирило Розумовський та його діяльність (1750-1764 рр.). Ліквідація гетьманської влади в Україні .
69. Правління в Україні другої Малоросійської колегії (1764-1786 рр.). Скасування полково-сотенного устрою на Слобожанщині та залишків національної державності на Лівобережжі.
70. Історичне значення Української козацької держави – Гетьманщини.

71. Нова Січ (1734-1775 рр.). Ліквідація царатом Запорозької Січі (1775 р.): причини та наслідки.
72. Україна в російсько-турецьких походах і війнах XVII - XVIII ст.
73. Економічний розвиток українських земель у складі російської імперії наприкінці XVII - XVIII ст. та його особливості.
74. Правобережна Україна, Галичина, Буковина й Закарпаття у XVIII ст.: особливості соціально-економічного розвитку.
75. Антифеодальна боротьба селян і козаків Лівобережжя, Слобожанщини, Запоріжжя у XVIII ст.
76. Гайдамацький рух в Україні першої половини – середини XVIII ст. Коліївщина – найбільше гайдамацьке повстання на Правобережжі.
77. Опришківський рух на західноукраїнських землях у XVIII ст.
78. Культура України наприкінці XVII - XVIII ст. та особливості її розвитку. Історичні погляди Григорія Сковороди.
79. Українське національне відродження XIX ст.: зміст, особливості та історичне значення.
80. Українські землі в російсько-турецьких війнах першої половини - середини XIX ст.
81. Українські землі у завойовницьких військово-політичних планах Наполеона Бонапарта.
82. Економічний та соціальний розвиток українських земель у першій половині XIX ст.: інтеграція у державну систему Російської імперії; особливості промислового перевороту; процеси поділу праці та господарсько-економічної спеціалізації; розвиток торгівлі.
83. Соціальна боротьба й селянські рухи в Україні в першій половині та середині XIX ст.
84. Виникнення та діяльність у Наддніпрянщині перших таємних організацій. Масонський рух в Україні.
85. Українське питання у діяльності декабристів.
86. Кирило-Мефодіївське братство як перша українська політична нелегальна організація.
87. Тарас Шевченко й національно-визвольний рух в Україні XIX ст.
88. Революція 1848-1849 рр. в Австро-Угорській імперії та її вплив на суспільно-політичне життя в Україні.
89. Селянські виступи в Галичині, Буковині та Закарпатті у першій половині XIX ст.
90. Реформи «освіченого абсолютизму» на західноукраїнських землях у першій половині XIX ст.
91. «Руська трійця» в історії українського суспільно-політичного та культурно-інтелектуального руху.
92. Реформи 40 -70- х років XIX століття в Австро-Угорській та Російських імперіях та їхнє значення для соціально-економічного розвитку України.
93. Реформи царського уряду на Наддніпрянщині у 1860-1870-х рр. як «спроби модернізації суспільства».

94. Суспільно-політичне життя Наддніпрянщини у другій половині XIX ст.: український національний рух; громадівський і народницький рухи 1860-1890 рр.; «хлопоманство»; царські циркуляри та переслідування українофілів.
95. Українська культура в другій половині XIX ст.
96. Громадська та політична діяльність Михайла Драгоманова.
97. Громадська та політична діяльність Івана Франка.
98. Українські політичні партії та громадські організації на зламі XIX-XX ст. та їх програми, тактика, лідери.
99. Національне питання в програмних документах політичних партій України на початку XX ст.
100. Микола Міхновський та його роль в історії української суспільно-політичної думки та українському відродженню початку XX ст.
101. Державницька діяльність українських парламентарів в парламентах Австро-Угорщини, Галицькому Сеймі, Думах Російської імперії.
102. Особливості економічного розвитку України на початку XX ст.
103. Культура України на початку XX ст.
104. Україна в революції 1905 – 1907 рр.
105. Аграрна реформа Петра Столипіна та її реалізація в Україні.
106. Еміграція і переселення українців поза межі України на початку XX ст.
107. Україна у роки Першої світової війни.
108. Українські січові стрільці.
109. Боротьба за Українську державу в роки Національно-демократичної революції в Україні 1917-1921 рр.
110. Українська Національно-демократична революція 1917-1921 років у вітчизняній та зарубіжній історіографії.
111. Українська Центральна Рада: виникнення, лідери, досягнення, недоліки, причини поразки.
112. Гетьманат Павла Скоропадського.
113. Директорія УНР.
114. Російсько-українська війна (кінець 1917-початок 1918 рр.).
115. Махновський рух в Україні 1918-1920 рр.
116. Самостійницький рух в українській революції 1917-1921 рр.).
117. Польсько-український конфлікт в Галичині (1918-1919 рр.).
118. Голод 1921-1923 рр. в Україні.
119. Політичні режими в Україні у 20-30 роках XX століття: спільне та особливе.
120. Радянська система як диктатура пролетаріату.
121. УСРР у добу «воєнного комунізму» (1919-1920 рр.).
122. УСРР у добу НЕПу (1921-1928 рр.).
123. Культурний розвиток в Україні у добу нової економічної політики.

124. Сталінська командно-адміністративна система. Етапи більшовицького експерименту. Наслідки тоталітарного режиму для України й українського народу.
125. «Національний комунізм» в Україні.
126. Індустріалізація в Україні та її наслідки.
127. Колективізація сільського господарства: причини, шляхи.
128. Голодомор 1932-1933 рр.
129. Українізація: причини, хід і наслідки.
130. Формування учительських кадрів в Україні у 1920-1930-х рр.
131. Масові політичні репресії 20-30-х років ХХ ст. як засіб формування і функціонування тоталітарної системи.
132. Політичне становище України напередодні Другої світової війни. «Українське питання» на початку Другої світової війни 1939-1945 рр.
133. Українці і національно-культурна політика Польщі у 1920-1930-х рр. ХХ ст.
134. Національно-визвольний рух у західноукраїнських землях у 1920-1930-х рр. ХХ ст.
135. ОУН: ідеологія, лідери, структура, діяльність.
136. Радянізація західних областей України.
137. Політичні процеси в Україні в період гітлерівської окупації: гітлерівський окупаційний режим й діяльність українських органів місцевого самоврядування.
138. Українські «Комітети Самодопомоги» як маловідомий аспект державотворчої діяльності українського народу.
139. Голокост в Україні.
140. Проблема колабораціонізму та пособництва як негативних явищ в історії людства.
141. Український національно-визвольний рух у роки Другої світової війни.
142. Рух Опору в Україні в роки Другої світової війни.
143. Українська повстанська армія в роки Другої світової війни.
144. Роман Шухевич: історичний портрет.
145. Україна в роки Другої світової війни. Політичні наслідки Другої світової війни для України.
146. Визволення України від гітлерівських загарбників.
147. Голод 1946-1947 рр. в Україні: причини та наслідки.
148. Боротьба за державну незалежність України за умов кризи радянської тоталітарної системи 1945-1953 рр.: сталінський режим в Україні; політична ситуація в Західній Україні.
149. «Відлига» як лібералізація тоталітарного режиму в Україні в середині 50-х – середині 60-х років ХХ століття.
- Дисидентський рух в Україні: етапи боротьби проти тоталітарної системи.
150. Епоха «застою» («сірості») в Україні або реванш радянської командно-адміністративної системи.

151. «Перебудова» та активізація боротьби за незалежність і суверенність України (1985-1991 рр.).
152. Чорнобильська катастрофа: наслідки трагедії для України та світу.
153. Розбудова Української незалежної держави 1991-2025 рр.: проголошення незалежності України; конституційний процес в Україні та його особливості.
154. Державна атрибутика України: історія та традиції.
155. Процес трансформації тоталітарного радянського режиму в демократичний та його вплив на моделі форм правління в Україні.
156. Багатопартійна система в сучасній Україні (кінець ХХ – 20-ті роки ХХІ ст.).
157. Політичне, соціально-економічне становище України за часів президентства Леоніда Макаровича Кравчука: вектор розвитку України як суверенної та незалежної держави.
158. Політичне, соціально-економічне становище України за часів президентства Леоніда Даниловича Кучми: вектор розвитку України як суверенної та незалежної держави.
159. Політичне, соціально-економічне становище України за часів президентства Віктора Андрійовича Ющенка: вектор розвитку України як суверенної та незалежної держави.
160. Політичне, соціально-економічне становище України за часів президентства Віктора Федоровича Януковича: вектор розвитку України як суверенної та незалежної держави.
161. Політичне, соціально-економічне становище України за часів президентства Петра Олексійовича Порошенка: вектор розвитку України як суверенної та незалежної держави.
162. Політичне, соціально-економічне становище України за часів президентства Володимира Олександровича Зеленського: вектор розвитку України як суверенної та незалежної держави.
163. Порівняльний аналіз векторів розвитку України як суверенної та незалежної держави за всіх її президентів.
164. Причини українських революцій «На граніті», «Помаранчевої», «Гідності».
165. Особливості політичної системи України та формування сучасної української політичної еліти на рубежі ХХ – 20-ті роки ХХІ століть: регіональні особливості та наслідки ідеологічних розбіжностей, перспективи.
166. «Гібридна» війна росії проти України (2014 - ?): історична періодизація та зміст періодів російської збройної агресії проти України.
167. Початковий період російської збройної агресії: окупація Автономної Республіки Крим; дестабілізація у Східних та Південних областях України.
168. Перший період збройного конфлікту на Сході України: «гібридна агресія»;

активні дії Сил антитерористичної операції (АТО), операції Об'єднаних сил – ООС

зі звільнення Донецької і Луганської областей від російських терористичних осередків.

169. Другий період збройного конфлікту на Сході України.

170. Підготовчий етап російських агресорів до широкомасштабного вторгнення в Україну (грудень 2021 – 23 лютого 2022 року).

171. Третій період російсько-української війни (від 24 лютого 2022 року до сьогодні): особливості сучасної «постмодерної» війни.

172. Сучасна інформаційна війна як невіддільний складник гібридної агресії росії проти України: «війна смислів» («симулякрів» або «інформаційних фантомів»).

173. Волонтерство як унікальне суспільне явище в Україні 2014 – 2024 рр.

174. Етапи руйнування інформаційного імунітету української нації у ХХ – 20-х роках ХХІ століть: наслідки радянської (більшовицької) індустрії створення ідеологічних технологій-експериментів.

175. Українська діаспора та її роль у національно-державному відродженні, розбудові та захисту суверенної Української держави від рашистської агресії.

176. Кіномистецтво в Україні у 1991 – 2024 рр.: ідеї, постаті та інтерпретації.

177. Українська література у 1991-2024 рр.: художні жанри, постаті, інтерпретації.

178. Українська наука у 1991-2024 рр.: досягнення, постаті, інтерпретації.

179. Релігійно-конфесійна мапа сучасної України.

180. Україна і глобальні проблеми світової цивілізації.

1. 2. Рекомендовані теми курсових робіт з навчальної компоненти «Сучасна історіографія історії України (др. пол. ХХ – ХХІ ст.)» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за Освітньо-професійної програми «Історія» спеціальності В9 Історія та археологія галузі знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки, II навчальний семестр (I курс)

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
соціально-гуманітарних наук,
протокол № 11 від 31.01.2025 р.

Тематика

курсів робіт з навчальної компоненти «Сучасна історіографія історії України (др. пол. XX – XXI ст.)» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за Освітньо-професійної програми «Історія» спеціальності В9 Історія та археологія галузі знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки:

1. Повоєнний розвиток української історіографії (1945 – 1954 рр).
2. Українська історіографія у добу хрущовської «лібералізації» (сер. 50-х – перша половина 1960-х рр.).
3. Українська історіографія в добу брежнєвщини як тотальної русифікації (друга половина 1960-перша половина 1980-х рр.).
4. Історіографія української діаспори другої половини 1960-х – першої половини 1980-х рр.: головні здобутки.
5. Українська історіографія другої половини 1980-х – початку 1990-х рр.): від тоталітарного монізму до плюралізму та гласності.
6. Українська історіографія в незалежній Україні (90-ті роки XX – 2024 р.) як відродження національних історіографічних традицій.
7. Теоретичні та методологічні проблеми української історіографії від кінця 1990 – 2024 рр.
8. Сучасні історичні школи та нові історіографічні напрями наукових пошуків.
9. Сучасна українська історіографія та виклики XXI століття.
10. Соборність української історіографії та її основні компоненти.
11. Тоталітарна концепція Голодомору 1932–1933 років в УСРР у працях сучасних істориків.
12. Діяльність українознавчих зарубіжних центрів наприкінці XX – на початку XXI ст.
13. Києво-руська проблематика в сучасній українській і зарубіжній історіографії.
14. Сучасна українська й зарубіжна історіографія українського національного відродження XIX – початку XX ст.
15. Україна у Другій світовій війні: проблеми та їх сучасні інтерпретації.
16. Сучасна історіографія української національно-демократичної революції 1917- 1921 рр.
17. ОУН і УПА в сучасних історичних дискусіях.
18. Сучасна українська та зарубіжна історіографія Голокосту в Україні.
19. Шкільний підручник як історіографічне явище.
20. Регіоналістика, як міждисциплінарний науковий напрям в сучасній українській історичній науці.

21. Дослідження Голодомору 1932-1933 років методом усної історії.
22. Перша світова війна в сучасній українській історіографії.
23. Козацька проблематика у сучасній українській історіографії.
24. Теорія «Великого кордону» та українське козацтво
25. А. Дж. Тойнбі про ключові питання української історії

1. 3. Рекомендовані теми кваліфікаційних магістерських робіт з історії для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за Освітньо-професійної програми «Історія» спеціальності В9 Історія та археологія галузі знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки, III навчальний семестр (II курс)

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
соціально-гуманітарних наук,
протокол № 11 від 31.01.2025 р.

Тематика

кваліфікаційних магістерських робіт з історії для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за Освітньо-професійної програми «Історія» спеціальності В9 Історія та археологія галузі знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки:

1. Нові тенденції розвитку історичної науки у країнах Центральної та Східної Європи.
2. Нові тенденції розвитку історичної науки Сполучених Штатів Америки, Канади і Великої Британії.
3. Теорії про причини виникнення війн в історії людства.
4. Інформаційна війна або рашистська «війна смислів» (симулякрів) як складників гібридної війни проти України.
5. Сучасна музейна мережа на Криворіжжі та перспективи її розвитку.
6. Музейна експозиція як основа міжнародної комунікації.
7. Музеєфіксування Дніпропетровщини як нематеріальної спадщини людства.
8. Місце України в системі світових цивілізацій
9. Цивілізаційна ідентичність України: особливості становлення та виклики сучасності.
10. Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст.: причини і наслідки.
11. Геноцидна концепція Голодомору 1932-1933 років
12. Насилля над цивільним населенням в роки Другої світової війни
13. Реалізація політики Голокосту на території Райхскомісаріату «Україна»

14. Роль жінки у політико-правових та соціально-економічних відносинах на українських землях у часи пізнього середньовіччя та ранньомодерний час
15. Жінки в Українському національному підпіллі на Заході України (1942-1956 рр.)
16. Становлення та розвиток української освіти в 1917- 1920 рр. на Наддніпрянщині.
17. Україна в ООН: історія та сучасність.
18. Історія повсякдення у сучасному вітчизняному шкільному курсі історії.
19. Глобалізація як історичний процес: економічні та культурні аспекти.
20. Усноісторичні джерела при вивченні Голодомору-Геноциду 1932-1933 рр.
21. Політика історичної пам'яті щодо Першої світової війни в Україні: джерела та історіографія
22. Дослідження руху шестидесятників у вітчизняній історіографії
23. Радянсько-німецькі відносини напередодні Другої світової війни.
24. Історія формування української діаспори в Канаді та США.
25. Політика формування історичної пам'яті в сучасній Україні.

1. 4. Приклад переліку використаних історичних джерел та літератури та посилання на них у письмовій роботі:

1. Арнольд Джозеф Тойнби. Постигение истории: Сборник /Перевод с английского /Сост. Огурцов А.П.; Вступ. ст. Уколовой В.И.; Закл. ст. Рашковского Е.Б.; За ред. Колышкиной Н.И. М.: Прогресс, 1991. 736.
2. Арон Реймон. Мир і війна між націями: Пер. з фр. Віктор Шовкун, Зоя Борисюк та Григорій Філіпчук. К.: МП «Юніверс», 2000. 688 с.
3. Базов В.П. Военні злочини. Навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
4. Беловолов Ю.Г. История дипломатії. Навчальний посібник. Донецьк: ДНУ, 2003. 232 с.
5. Бойко О.Д. Політичне маніпулювання. Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2010. 432 с.
6. Брехуненко Віктор, Ковальчук Володимир, Ковальчук Михайло, Корнієнко Вячеслав. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII-XXI ст. Вид. друге. К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, 2018. 248 с.

7. Ващенко В.В. «Історія як фізика»: М. Грушевський у пошуках універсальних законів історичної дії / Володимир Володимирович Ващенко // Український історичний журнал. 2007. № 4. С.138-152.
8. Війни в історії // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
9. Власюк Олександр, Кононенко Сергій. Кремлівська АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ: Роздуми в контексті війни: монографія. К.: НІСД, 2017. 304 с.
10. Габріелян О.А. Філософія історії: підручник /О.А. Габріелян, І.І. Кальной, О.П. Цветков. К.: Академія, 2010. 216 с.
11. Гібридна війна: in verbo et in praxi: монографія / Донецький національний університет імені Василя Стуса / під. заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 412 с. (Електронний ресурс).
12. Грицак Ярослав. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2022. 416 с. (Спецвидання).
13. Даймонд Джаред. Переворот. Зламні моменти в країнах, що переживають кризу /Переклад з англійської В. Горбатька. К.: Видавнича група КМ-БУКС, 2019. 464 с.:іл.
14. Даймонд Джаред. Зброя, мікроби і харч. Витоки нерівностей між народами /Переклад з англійсько Т. Цимбала. К.: КМ-БУКС, 2018, 2020. 512 с.
15. Даймонд Джаред. Чому одні суспільства занепадають, а інші успішно розвиваються. К.: КМ-БУКС, 2019, 2021. 688 с.
16. Дашкевич Ярослав. «Учи неложними устами сказати правду»: історична есеїстика / Гол. ред. Павло Сохань. Редкол.: Ігор Гирич, Мирон Капраль, Галина Сварник, Ярослав Федорук, Андрій Фелонюк, Надія Халак. Автор передмови: Ігор Гирич. Бібл. дод.: Мирон Капраль, Надія Халак. Іменний покажчик: Наталія Гудз, Леся Марченко. Інст-т укр. археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України. Київ: Темпора, 2011. 828 с.: з іл.
17. Дашкевич Я.Р. Правда історія України буде написана / Ярослав Романович Дашкевич. «Учи неложними устами сказати правду»: історична есеїстика / Гол. редкол. Павло Сохань. Редкол.: Ігор Гирич, Мирон Капраль, Галина Сварник, Ярослав Федорук, Андрій Фелонюк, Надія Халак. Автор передмови: Ігор Гирич. Бібл. дод.: Мирон Капраль, Надія Халак. Іменний

показчик: Наталія Гудз, Леся Марченко. Інст-т укр. археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України. Київ: Темпора, 2011. С. 245-297.

18. Дашкевич Я.Р. Стан української історичної науки та завдання наукового товариства імені Тараса Шевченка / Ярослав Романович Дашкевич. «Учи неложними устами сказати правду»: історична есеїстка / Гол. редкол. Павло Сохань. Редколегія: Ігор Гирич, Мирон Капраль, Галина Сварник, Ярослав Федорук, Андрій Фелонюк, Надія Халак. Автор передмови: Ігор Гирич. Бібл. дод.: Мирон Капраль, Надія Халак. Іменний показчик: Наталія Гудз, Леся Марченко. Інст-т укр. археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України. Київ: Темпора, 2011. С. 320-328.

19. Дашкевич Я.Р. Постмодернізм та українська історична наука / Ярослав Романович Дашкевич. «Учи неложними устами сказати правду»: історична есеїстка / Гол. редкол. Павло Сохань. Редколегія: Ігор Гирич, Мирон Капраль, Галина Сварник, Ярослав Федорук, Андрій Фелонюк, Надія Халак. Автор передмови: Ігор Гирич. Бібліогр. дод.: Мирон Капраль, Надія Халак. Іменний показчик: Наталія Гудз, Леся Марченко. Інст-т укр. археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України. Київ: Темпора, 2011. С. 329-346.

20. Дейвіс Норман. Європа: Історія / Пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2006. 1464 с.

21. Дильонгова Ганна. Історія Польщі 1795-1990/ Переклад з польської Михайла Кірсенка. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

22. Дюррозель Жан-Батіст. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів / перекл. з франц. Євгена Марічева, Людмили Погорєлової, Володимира Чайковського. К.: Основи, 2005. 903 с.

23. Зашкільняк Л.О. Вступ до методології історії. Львів: ЛОНМІО, 1996. 96 с.

24. Зашкільняк Л.О. Методологія історії від найдавніших часів до сучасності. Львів: Львівський національний університет, 1999. 227 с.

25. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. К.: Вища школа, 2002. 430 с. 10. Зашкільняк Леонід. Сучасна світова історіографія: Посібник для студентів історичних спеціальностей університетів. / Наук. ред.-р д.і.н., професор Крикун М.Г. Львів: ПАІС, 2007. 312 с.

26. Історія України з давнини до початку ХХІ століття. Навч. посібник / Авт. кол.: В.Т. Британ, О.Ю. Висоцький, О.В. Михайлюк, Н.Г. Мосюкова, Л.С. Підлісна. За ред. В.Т. Британ. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2007. 170 с.
27. Калакура Ярослав. Українська історіографія: Курс лекцій. К.: Генеза, 2004. 496 с.
28. Колесник І.І. Українська історіографія (XVIII – початок ХХ століття) / Ірина Іванівна Колесник. К.: Генеза, 2000. 256 с.
29. Космина Віталій. Вступ до історії сучасної цивілізації: Конспект лекційного курсу. Навч. посібник для студентів гуманітарних спеціальностей / Віталій Космина. Запоріжжя: «Просвіта», 2002. 76 с.
30. Кіндратець Олена. Проблеми війни і миру в третьому тисячолітті // Політичний менеджмент. 2010. № 2. С. 119-127. (Розділ: Геополітика).
31. Литвиненко Александр, Фельштинский Юрий. ФСБ взрывает Россию. Федеральная служба безопасности – организатор террористических актов, похищений и убийств. Издание второе, испр. и доп. Киев: Нора-Друк, 2006. 464 с.
32. Макарчук Степан. Писемні джерела з історії України: Курс лекцій. Львів: Світ, 1999. 352 с.: іл.
33. Масляк П.О. Країнознавство. Підручник. 2-ге вид., випр. К.: «Знання», 2008. 292 с. (Вища освіта ХХІ століття).
34. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980-2000 роки): Підручник. К.: Либідь, 2001. 624 с.
35. Оглоблин Олександр. Українська історіографія 1917-1956 / Переклад з англ. за виданням: Olexander Ohloblyn. Ukrainian Historiography. 1917-1956 // The Annals of Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S. New York, 1957. Vol. V-VI. Підготували до друку: Ігор Верба, Оксана Юркова. Київ: Київський Національний університет імені Тараса Шевченка; Державний Комітет Архівів України, 2003. 252 с.
36. Павленко Юрій. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства / Видання друге, стереотипне. Навч. посібник для студентів гуманітарних факультетів вищих закладів освіти. Відп. ред. та автор вст. слова Сергій Кримський. Гол. ред. Світлана Головка. Ред. Юрій Медюк. Київ: «Либідь», 2000. 360 с.
37. Плохій Сергій. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до Незалежності. Х.: «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 496 с.

38. Плохій Сергій. Ялта. Ціна миру./ Переклад з англ. Надії Коваль. Х.: «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 416 с.
39. Ряшко О.В., Остапенко Л.О. Проблема війни і миру у філософії Канта, Гегеля, Фіхте // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5914/vnulpurn201684577.pdf>
40. Салабай В.Ф., Дудко І.Д., Борисенко М.В., Чуб М.П. Історія міжнародних відносин і зовнішньої політики. ХХ – початок ХХІ ст. Навчальний посібник К.: КНЕУ, 2008. 368 с.
41. Світова гібридна війна: український фронт: монографія /за заг. ред. В.П. Горбуліна. Харків: Фоліо, 2017. 496 с.
42. Требін Михайло. Війни в історії людства та їхні наслідки: уроки для України // Вісник Львівського університету. Серія філософ.-політолог. Студії. 2015. Випуск 6. С. 89-99. (Електронний ресурс).
43. Требін М.П. Концептуалізація детермінант війни в контексті соціологічного знання // Вісник Харківського університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». Випуск 36. 2016 р. С. 15-22. (Електронний ресурс).
44. Требін М.П. Причини виникнення війн в історії людства: різноманіття підходів / М.П. Требін // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Харків, 2015. № 4. С.148-178. (Електронний ресурс).
45. Требін М.П. Соціологія війни: Український контекст // Вісник Харківського університету імені В.Н. Каразіна. № 1148, 2015 р. – С. 30-34. (Електронний ресурс).
46. Українське суспільство в умовах війни: виклики сьогодення та перспективи миротворення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Маріуполь, 9 червня 2017 р. Маріуполь: ДонДУУ, 2017. 311 с. (Електронний ресурс).
457. Фергюсон Ніл. Цивілізація. Як Захід став успішним /2-ге видання. Переклав з англ. В'ячеслав Циба. Київ: «Наш формат», 2018. 488 с.
48. Фукуяма Френсіс. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції /2-ге видання. Переклав з англійської Роман Корнута. Київ: «Наш формат», 2019. 576 с.

49. Фукуяма Френсіс. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії / Переклали з англійської Тарас Цимбал (розділи 1-7) і Роман Корнута (розділи 8-36). Київ: «Наш формат», 2019. 608 с.

50. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. 4-те видання, виправлене і доповнене. К.: Знання, 2004. 307 с.

51. Яковенко Наталя. Вступ до історії / Наталя Яковенко, доктор історичних наук, професор, Києво-Могилянська академія / За редакцією Андрія Мокроусова. Київ: Видавництво «Часопис «Критика»», 2007. 376 с. (Видання здійснено в рамках науково-видавничої програми Інституту Критики за підтримки Українського наукового інституту Гарвардського ун-ту.

(УВАГА! Праці професорсько-викладацького складу кафедри соціально-гуманітарних наук рекомендовано у Силабусах навчальних обов'язкових і варіативних компонент.)

1. 5. Приклади оформлення бібліографічного опису у переліку джерел посилання з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015

(ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ:

ДСТУ 3008-2015. Видання. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення. [На зміну ДСТУ 3008-95; чинний від 2015-06-22]. Вид. офіц. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 26 с.)

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	<ol style="list-style-type: none">1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 82 с.2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917-1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с.3. Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919-1993 рр.) : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 600 с.4. Вагіна О. М. Політична етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 102 с.5. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн : курс лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 145 с.6. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю

	<p>підприємства: теорія і методологія : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 240 с.</p> <p>7. Гурська Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2016. 172 с.</p> <p>8. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника : навч. посіб.</p>
--	---

Продовження табл.

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	Київ : Талком, 2016. 340 с.
Два автори	<p>1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. 196 с.</p> <p>2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 130 с.</p> <p>3. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с.</p> <p>4. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 102 с.</p> <p>5. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с.</p> <p>6. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.</p>
Три автори	<p>1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2015. 312 с.</p> <p>2. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. О. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 206 с.</p> <p>3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с.</p> <p>4. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 476 с.</p>
Чотири і більше авторів	<p>1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : ЦУЛ, 2016. 528 с.</p> <p>2. Бікулов Д. Т, Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с.</p>

	<p>с.</p> <p>3. Операційне числення : навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 88 с.</p> <p>4. Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с.</p> <p>5. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.</p>
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	<p>1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с.</p> <p>2. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ : ЦУЛ, 2016. 232 с.</p> <p>3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В.М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.</p>

Продовження табл.

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Без автора	<p>1. 25 років економічному факультету: історія та сьогодення (1991-2016) : ювіл. вип. / під заг. ред. А. В. Череп. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 330 с.</p> <p>2. Криміналістика : конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Галана ; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ : ЦУЛ, 2016. 320 с.</p> <p>3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с.</p> <p>4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с.</p> <p>5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ : ЦУЛ, 2017. 176 с.</p> <p>6. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку / за ред.: Т. О. Коломoeць, В. К. Колпакова. Запоріжжя, 2017. 328 с.</p> <p>7. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2016. 488 с.</p> <p>8. Адміністративно-правова освіта у персоналіях : довід. / за заг. ред.: Т. О. Коломoeць, В. К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2015. 352 с.</p>

	<p>9. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5-6 жовт. 2017 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 216 с.</p> <p>Країни пострадянського простору: виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всевітньої історії НАН України, 2016. 306 с.</p> <p>10. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.</p>
Багатотомні видання	<p>1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с.</p> <p>2. Лодий П. Д. Сочинения : в 2 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. А. В. Сеницына. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2015. Т. 1. 306 с.</p> <p>3. Новицкий О. М. Сочинения : в 4 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. Н. Г. Мозговая. Киев ; Мелитополь: НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2017. Т. 1. 382 с.</p> <p>4. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с.</p> <p>5. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : в 6 т. Харьков : Право, 2007. Т. 4 : Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.</p>
Автореферати дисертацій	<p>1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 20 с.</p> <p>2. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис.</p>

Продовження табл.

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	<p>... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.</p> <p>3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.</p>

Дисертації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Авдєєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII - початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с. 2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл : дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с. 3. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.
Законодавчі та нормативні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с. 2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22. 3. Повітряний кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 48-49. Ст. 536. 5. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2017). 6. Деякі питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. Офіційний вісник України. 2017. № 4. С. 530–543. 7. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. Урядовий кур'єр. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10. 8. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. Офіційний вісник України. 2017. № 20. С. 136–141. Інструкція щодо заповнення особової картки державного службовця : затв. наказом Нац. агентства України з питань Держ. служби від 05.08.2016 р. № 156. Баланс-бюджет. 2016. 19 верес. (№ 38). С. 15–16.
Архівні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лист Голови Спілки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14

	<p>грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71.</p> <p>2. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3.</p> <p>3. Наукове товариство ім. Шевченка. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.</p>
--	--

Продовження табл.

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Патенти	<p>1. Люмінісцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПКБ C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с.</p> <p>2. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.</p>
Препринти	<p>1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1).</p> <p>2. Шиляев Б. А., Воеводин В. Н. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков : ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с.: ил., табл. (Препринт. НАН Украины, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т»; ХФТИ2006-4).</p>
Стандарти	<p>1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах ізбірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).</p> <p>2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с.</p> <p>ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України,</p>

	2014. 15 с. (Інформація та документація).
Каталоги	<ol style="list-style-type: none"> 1. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / Донец. ботан. сад НАН Украины. Донецк : Лебедь, 2005. 228 с. 2. Історико-правова спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с. 3. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін. ; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів : Новий час, 2003. 160 с.
Бібліографічні показники	<ol style="list-style-type: none"> 1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності : бібліогр. показч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала ; Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 60 с. 2. Микола Лукаш : біобібліогр. показч. / уклад. В. Савчин. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 10). 3. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні : бібліогр. показч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування).

Продовження табл.

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	<ol style="list-style-type: none"> 4. Лисодєд О. В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992-2002) / ред. О. Г. Кальман. Харків : Одісей, 2003. 128 с. 5. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні показники (1856-2013). Київ : Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики ; вип. 3).

<p>Частина видання:</p> <p>книги</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Баймуратов М. А. Имплементация норм международного права и роль Конституционного Суда Украины в толковании международных договоров / М. А. Баймуратов. Михайло Баймуратов: право як буття вченого : зб. наук. пр. до 55-річчя проф. М. О. Баймуратова / упоряд. та відп. ред. Ю. О. Волошин. К., 2009. С. 477–493. 2. Гетьман А. П. Екологічна політика держави: конституційно-правовий аспект. Тридцять лет с экологическим правом : избранные труды. Харьков, 2013. С. 205–212. 3. Коломоець Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоець. Київ, 2009. С. 195–197. 4. Алексеев В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.
<p>Частина видання:</p> <p>матеріалів конференцій (тези, доповіді)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації : <i>матеріали міжнар. наук.-практ. конф.</i>, м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136. 2. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених : <i>тези доп. всеукр. наук.-практ. конф.</i> (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134–137. 3. Кононенко Н. Методология толерантности в системе общественных отношений. Формирование толерантного сознания в обществе : материалы VII междунар. антитеррорист. форума (Братислава, 18 нояб. 2010 г.). Киев, 2011. С. 145–150. 4. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53. 5. Соколова Ю. Особливості впровадження проблемного навчання хімії в старшій профільній школі. Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичних, фармацевтичних та природничих наук : матеріали III

	регіон. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 29 листоп. 2014 р. Запоріжжя, 2014. С. 211–212.
Частина видання: довідкового видання	1. Кучеренко І. М. Право державної власності. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673. 2. Пирожкова Ю. В. Благодійна організація. Адміністративне

Продовження табл.

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	право України : словник термінів / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55. 3. Сірий М. І. Судова влада. Юридична енциклопедія. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.
Частина видання: продовжуваного видання	1. Коломоєць Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формулювання їх застосування. <i>Вісник Запорізького національного університету</i> . Юридичні науки. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46. 2. Левчук С. А., Хмельницький А. А. Дослідження статичного деформування складених циліндричних оболонок за допомогою матриць типу Гріна. <i>Вісник Запорізького національного університету</i> . Фізико-математичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159. 3. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. <i>Проблеми законності</i> . Харків, 2011. Вип. 115. С. 200–206.
Частина видання: періодичного видання (журналу, газети)	1. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. <i>Часопис Київського університету права</i> . 2007. № 4. С. 88–92. 2. Коломоєць Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. <i>Право України</i> . 2017. № 5. С. 71–79. 3. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. <i>Юридичний вісник України</i> . 2017. 20-26 жовт. (№ 42). С. 14–15. 4. Bletskan D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe ₂ : ab initio modeling and comparison with experiment. <i>Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics</i> . 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108.
Електронні ресурси	1. Влада очима історії: фотовиставка. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?ga

	<p>leryId=15725757& (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>2. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. <i>Юридичний науковий електронний журнал</i>. 2017. № 5. С. 115–118. URL: http://lsej.org.ua/5_2017/32.pdf (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. Вісник Запорізького національного університету. <i>Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. – С. 20–27. – URL: http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf. (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>4. Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. <i>Наука та інновації</i>. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: https://doi.org/10.15407/scin12.06.006.</p>
--	--

II. Послідовність і підготовчий етапи виконання курсової та кваліфікаційної магістерської робіт з історії

2.1. Етапи роботи над текстом курсової та кваліфікаційної магістерської робіт з історії

Після обрання здобувачем певної теми дослідження для виконання курсової або кваліфікаційної магістерської роботи, обговорення обраної теми з науковим керівником, здобувач вищої освіти працює разом з керівником над дослідницькими завданнями та **формулюють** згідно обраної теми певну робочу гіпотезу. **Що є головним у гіпотезі ? Перш за все, ЦЕ ПОВНА ВІДПОВІДНІСТЬ ДО ТЕМИ, МЕТИ ТА ЗМІСТУ ДОСЛІДЖЕННЯ.** Тобто, авторіві роботи важливо обґрунтовано показати, як він дійшов до певних висновків, як досяг підтвердження або, навпаки, спростування, як це можна перевірити. Ось одне з наукових тлумачень **гіпотези** дослідження: *«Гіпотеза – це науково обґрунтоване припущення, навколо якого вибудовується дослідницька робота. Така ймовірна характеристика завжди впливає з теорії. Гіпотези можуть підтверджуватись або спростовуватися. Тобто дослідник чи доводить життєздатність ідеї, чи науково відсіює її [Гіпотеза дослідження: що це таке, як сформулювати та як написати? [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https:// soerpubl.com.ua/uk /blog /yak-viznachiti-gipotezu-doslidzhennya/](https://soerpubl.com.ua/uk/blog/yak-viznachiti-gipotezu-doslidzhennya/)]*».

Наведемо приклад, як кафедра соціально-гуманітарних наук визначила гіпотезу дослідження, коли визначала свою колективну ініціативну науково-

дослідницьку тему **«Суспільно-політичні, психолого-педагогічні та правові процеси в Україні ХХ – двадцять роки ХХІ століть: проблеми філософії, історії, педагогіки, психології та права»**. Враховуючи термін дослідження, кількісний склад учасників даного проекту, масштабність проблеми, визначена була й робоча гіпотеза, зміст якої зведено було до наступного: **«Робоча гіпотеза:**

1. Творча активність здобувачів вищої освіти, науковців та професіоналів-істориків, правознавців, психологів і педагогів тощо, спроможна створити дієве дискусійне середовище для обміну досвідом, стимулювання інтересу у пізнанні історичного минулого, усвідомлення уроків історії для ефективного виховання підрастаючого покоління та ефективної відбудови України.

2. Учасники науково-практичних конференцій мають можливість презентувати наукові та прикладні напрацювання та надавати пропозиції щодо шляхів і мотивацій залучення обдарованої учнівської та студентської молоді до процесів відбудови України та розвитку сучасного українського суспільства за умов гібридної війни та повоєнної відбудови.

3. Знання спільного минулого та усвідомлення своєї причетності до нього є одним із факторів творення нації, впливають на формування особистості та загальнолюдської моралі». «Метою проекту є залучення творчого потенціалу молоді України до вирішення актуальних проблем нашої держави та розбудови демократичного суспільства; пошук ефективних шляхів формування історико-філософської, суспільної, економічної, правової, індивідуальної свідомості учнівської та студентської молоді, які, в цілому, визначають місце людини – особистості у плині часу від минулого через сучасне до майбутнього».

Відповідно гіпотезі були визначені очікувані результати колективного дослідження та способи реалізації результатів у такий спосіб:

«Сучасний етап розвитку українського суспільства вимагає якісно нових соціально-політичних, правових і психолого-педагогічних підходів до розв'язання як наукових філософських, історичних, правових і психолого-педагогічних проблем, так і пошуку нових підходів до методики вивчення навчальних компонент філософського, історичного, правознавчого, соціального та психолого-педагогічного змісту у закладах вищої освіти, форм і методів формування у студентської та учнівської молоді національної свідомості, визначення соціальних, психолого-педагогічних умов формування історичної пам'яті. Сучасні виклики перед світовою й українською спільнотою вимагають адекватних рішень та потребують новітніх засобів всієї системи навчання у закладах вищої освіти та інших освітніх закладах освіти різних рівнів акредитації. Знання спільного минулого та усвідомлення своєї причетності до нього є одним із факторів творення нації, впливають на формування особистості та загальнолюдської моралі. Вимога часу - створення умов для подальшого формування ключових компетентностей, необхідних для успішної життєдіяльності кожної сучасної

людини: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами, інноваційність, екологічна, інформаційно-комунікаційна, культурна компетентності, підприємливість та фінансова грамотність, громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей.

Фундаментальні проблеми, над якими буде працювати колектив випускової кафедри соціально-гуманітарних наук, належать до числа складних та дискусійних сторінок української історії і філософії, правознавства й педагогіки та психології. Це й проблеми у контексті філософії права, це й господарський розвиток, релігія, освіта, правові відносини тощо та конкретні питання як, наприклад, регулювання трудової дисципліни у воєнний час, нормативне регулювання забезпечення народного господарства робочою силою в кризовий час та перехідний період в нашій державі, морально-психологічні проблеми як моделі поведінки і стратегії виживання населення у кризові періоди ХХ - початку ХХІ століть. Це також розвиток стресостійкості та питання суб'єктивного благополуччя особистості у сучасному інформаційному суспільстві, розвиток особистісного адаптаційного потенціалу студентів економічного закладу вищої освіти, формування навичок конструктивного спілкування у конфліктних ситуаціях та ін. Відповіді на ці та інші гострі питання допоможуть створити більш цілісну та об'єктивну картину історичного процесу, сприятиме включенню гострих проблем до наукового дискурсу історії української державності, українського та міжнародного права, психології і педагогіки та допоможе зняти заідеологізованість дискусій, які ведуться в сучасному українському суспільстві довкола проблем міжвоєнного часу, Другої світової війни, повоєнного періоду, історії незалежного існування України 1991- двадцять роки ХХІ століття. Висвітлення незручних до недавнього часу тем у підручниках з української історії, права, педагогіки й психології, підготує політикум і суспільство, в цілому, до сприйняття дражливих питань, допоможе ліквідувати морально-психологічні суперечності між різними політично орієнтованими верствами українського суспільства. З цією метою кафедра соціально-гуманітарних наук щорічно проводить Всеукраїнську наукову конференцію на тему «Війна в історичній та індивідуальній пам'яті» за актуальними напрямками; з листопада 2024 р. започатковано проведення ще однієї ВНК, присвяченої першоукраїнському літопису ІХ ст. «Влесова книга» як оригінальній пам'ятці України-Русі та спробам перетворення української пам'ятки на рашистську ідеологічну зброю ІІІ тисячоліття».

Іншим прикладом **визначення робочої гіпотези** під час написання курсової роботи або кваліфікаційної магістерської роботи може бути тема **«Культурно-освітня діяльність Павла Скоропадського (квітень-грудень 1918 р.)»**. Гіпотезою такого дослідження однозначно буде наступне припущення: **«гетьманування Павла Скоропадського в Україні у квітні –**

грудні 1918 р. було часом багатогранного становлення та розквіту української освіти, мистецтва, національної культури».

Написання письмової роботи – курсової чи кваліфікаційної магістерської – відбувається протягом послідовних етапів:

- підготовчого;
- інформаційного;
- реконструктивного;
- пояснювального;
- заключного або написання тексту.

На першому етапі дослідження (підготовчому) автор визначається, перш за все, з предметом свого дослідження, яким завжди є обрана тема роботи. Якщо поглянути на тему «Культурно-освітня діяльність Павла Скоропадського (квітень-грудень 1918 р.)», то предметом вивчення (дослідження) й буде саме культурно-освітня діяльність Павла Скоропадського. Отже, предмет вивчення (дослідження) – це те, на що спрямована пізнавальна діяльність автора; предметом вивчення історії в цілому є взагалі виникнення і розвиток людського суспільства та зміни його форм від найдавніших часів до сучасності.

Автор письмової роботи визначається з методами дослідження, за допомогою яких буде відбуватися вивчення (дослідження) питання (проблеми) тощо.

Науковий метод – це сукупність способів, принципів, вимог, «за допомогою яких ми дістаємо потрібну інформацію», норм, правил і процедур, які забезпечують взаємодію суб'єкта з об'єктом в процесі пізнання; включає теорію методу, підхід, принципи. Пропонуємо визначитися з науковими поняттями, що б у подальшому не припуститися помилок й правильно відібрати ті методи дослідження, які відповідають темі вивчення (дослідження). Адже **Методи дослідження** і **Методика**, як і **Методологія** – це різні речі: *Методика* - це сукупність методів і засобів досягнення окресленої мети в дослідженні наукової проблеми.

Методика історичного дослідження – це галузь історичної науки, що розробляє конкретні способи і методи науково-дослідницької роботи.

Методологія історичного дослідження – це предмет історичної науки, що вивчає закономірності суспільного розвитку в їх конкретних виявах, у практичному втіленні в діях людей, державних органів влади та залежить від стану і розвитку історіографії, джерелознавства, інших спеціальних і допоміжних історичних дисциплін.

На початковому етапі вивчення (дослідження) питання (проблеми) автор роботи усвідомлює наступні ПРАВИЛА, без дотримання яких не варто очікувати високих результатів: до обов'язкового інструментарію автора курсової, кваліфікаційної магістерської роботи належать **3 основні компоненти:** «**ПРИНЦИПИ (ПРАВИЛА) дослідження; МЕТОДИ (ПРИЙОМИ, СПОСОБИ) пізнання; ЗАСОБИ (СПЕЦІАЛЬНІ або ДОПОМІЖНІ) дослідження: оргтехніка, комунікаційні та інформаційні**

технології, обчислювальна техніка тощо [Калакура Ярослав. Українська історіографія: Курс лекцій. К.: Генеза, 2004. С. 26]».

І компонент. Відомий український історик-дослідник Ярослав Калакура пропонує визнати «**пріоритетними**» методологічні принципи (правила), які є основою або фундаментом будь-якого дослідження: «**Під принципами розуміють емпірично вироблені, науково осмислені і усталені практикою найважливіші правила пізнання, дотримання яких закладає гарантії глибокого вивчення і об'єктивного висвітлення того чи іншого процесу, явища, події** [Калакура Ярослав. Українська історіографія: Курс лекцій. К.: Генеза, 2004. С. 26]». «**Найважливішими правилами історіографічного дослідження Є ПРИНЦИПУ ІСТОРИЗМУ, СИСТЕМНОСТІ, ОБ'ЄКТИВНОСТІ, ВСЕБІЧНОСТІ, НАСТУПНОСТІ (СПАДКОЄМНОСТІ)** [Калакура Ярослав. Українська історіографія: Курс лекцій. К.: Генеза, 2004. С. 27]».

Принцип історизму – це принцип, який вимагає послідовного дотримання «конкретно-історичного підходу до аналізу зародження і розвитку історичної думки, враховувати умови, у яких жив і творив той чи інший історик, у яких формувались його погляди, видавалися праці Історизм передбачає конкретність вивчення історіографічного процесу, аналіз конкретної ситуації, характерної для розвитку історичних знань, диктує необхідність його аналізу в зв'язку з іншими процесами: політичними, філософськими, релігійними і т. д. Дослідити будь-яке явище ... з позицій історизму означає з'ясувати, коли і за яких обставин воно виникло, які основні етапи в своєму розвитку пройшло і чим стало тепер [Калакура Ярослав. Українська історіографія: Курс лекцій. К.: Генеза, 2004. С. 27]».

Принцип системності – це принцип, який вимагає від дослідника «враховувати здобутки істориків не лише материкової України, а й української діаспори, забезпечити зріз цілісності української історичної думки [Калакура Ярослав. Українська історіографія: Курс лекцій. К.: Генеза, 2004. С. 28]».

Принцип об'єктивності «вимагає максимальної виваженості в оцінках кожного історіографічного явища, співставлення різних точок зору на нього. Зазвичай у кожному дослідженні взаємодіють дві сторони: дослідник, тобто суб'єкт, і об'єкт вивчення, при цьому домінуюча роль належить суб'єктивному фактору, що робить неможливим досягнути абсолютної об'єктивності. Однак це зовсім не означає, що історіограф не повинен прагнути до максимальної об'єктивності, а це значною мірою залежить від того, наскільки об'єктивно здійснено відбір історіографічних джерел, їх аналіз та інтерпретацію [Калакура Ярослав. Українська історіографія: Курс лекцій. К.: Генеза, 2004. С. 28]».

Принцип всебічності передбачає вивчення (дослідження) всіх явищ всесторонньо, аналізувати з усіх боків, вивчення якомога повніше.

Принцип наступності (спадкоємності) «застерігає від однобічності і суб'єктивізму, забезпечує максимальне наближення історіографічного

дослідження до тенденцій розвитку самої історичної науки. Правило наступності або спадкоємності віддзеркалює логіку розвитку знань, за якою нове знання продовжує або замінює старе. Наступність у розвитку історичної науки є неодмінною його рисою, що відбиває здатність нових генерацій істориків продовжувати дискурси попередніх поколінь, збагачувати і примножувати наукові традиції [Калакура Ярослав. Українська історіографія: Курс лекцій. К.: Генеза, 2004. С. 28-29]».

*Сьогодні все більше істориків стають прихильниками **НОВОГО МЕТОДОЛОГІЧНОГО ПОГЛЯДУ – СИНЕРГЕТИКИ**, за допомогою якого можна пояснити не тільки природні, але й соціальні процеси. Синергетика виходить з того, що характер сучасного поступу людства визначають не прогнозованість, порядок та стабільність, а, навпаки, відсутність рівноваги та збалансованості, передбачуваності напрямів розвитку суспільства [Реєнт О.П. Криза сучасної історичної науки: методологічний і джерелознавчий аспекти // Наука та наукознавство. 1998. № 2. С. 50.]. Погоджуємося з тим, що «така складна динамічна система як людське суспільство час від часу потрапляє до стану нестабільності і певний період знаходиться у так званій «точці біфуркації» (роздвоєння), а через деякий час відбуваються кардинальні зміни – суспільство обирає шлях свого подальшого розвитку. ... новий загальнометодологічний підхід дозволяє констатувати, що 20-40-ві роки для українського суспільства характеризувалися як нестабільні, кризові роки і «точка біфуркації» припала саме на роки війни, коли відбувся пік розколу суспільства, а певна частина населення обрала для себе шлях колаборації [Шайкан В.О. Колабораціонізм на території рейхскомісаріату «Україна» та військової зони в період Другої світової війни. Монографія. Відп. ред.-р д.і.н. О.Є. Лисенко. Кривий Ріг: «Мінерал», 2005. С.46]». Синергетика, як загальнометодологічний погляд, за висловом Юрія Павленка, «дає можливість враховувати як одну з найважливіших обставин руху людства чи його дискретних спільнот (цивілізацій, держав, окремих народів), свободу волі та вибір окремих індивідів та їх груп [Реєнт О.П. Криза сучасної історичної науки: методологічний і джерелознавчий аспекти // Наука та наукознавство. 1998. № 2. С. 50-51.]».*

*Для розуміння безперервності, наступності історіографічного процесу, а також змінюваності історіографічної ситуації має поняття **«ІСТОРИОГРАФІЧНА КОНЦЕПЦІЯ»**, під якою «розуміють обґрунтовану на основі історіографічних фактів систему поглядів або доведеної точки зору у висвітленні чи оцінці певних процесів, явищ в історичній науці [Калакура Ярослав. Українська історіографія: Курс лекцій. К.: Генеза, 2004. С. 33]».*

II компонент.

*Другий компонент методологічного інструментарію дослідника складається з **комплексу основних дослідницьких МЕТОДІВ** (Калакура Ярослав. Українська історіографія: Курс лекцій. К.: Генеза, 2004. С. 29-30), серед яких:*

- **методи історіографічного аналізу** (це розчленування об'єкта пізнання на відповідні елементи з метою поглибленого вивчення кожного з них; цей метод включає проведення наукових процедур, спрямованих на з'ясування автентичності і достовірності джерел, встановлення їх авторства, мотивів і обставин створення кожної історичної праці тощо);
- **синтезу** (поєднання одержаної інформації, реконструкція на цій основі явища, події, історіографічного процесу тощо; формування цілісного знання);
- **системно-структурного і проблемного підходу** (заснований на принципі системного підходу, що, у свою чергу, складається з декількох етапів: уточнення того, який науковий феномен-проблема береться для аналізу як ціле; встановлює та виявляє можливо більше число елементів цілого; здійснює групування елементів феномену-проблеми за певними проблемами та встановлює між елементами цілого можливі зв'язки і відносини тощо [google.com]);
- **логічний або логіки** (дотримання закону тотожності – «предмет думки в межах одного міркування має лишатися незмінним», закону протиріч («не можуть бути одночасно істинними два висновки, один із яких щось стверджує, а другий заперечує те саме», закону виключення третього («з двох суперечливих суджень одне помилкове, а друге істинне. Третього не дано» і закону достатньої підстави («будь-яка слухна думка дає достатньо підстав») (Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. 4-те вид., випр.. і доп. –К.: Знання, 2004. С. 83-85);
- **історико-хронологічний** (дозволяє проникнути в причини того чи іншого явища, події, факту, з'ясувати особливості кожного етапу розвитку історичної науки тощо);
- **історико-ситуаційний** (спрямовано на встановлення впливу конкретно-історичної ситуації на історичний процес);
- **порівняльний аналіз** (аналіз наукових праць, порівняння старої і нової науки, співставлення поглядів істориків, наукових напрямів, течій, шкіл, монографічних досліджень з метою виявлення новизни та оригінальності у трактуванні проблем тощо);
- **ретроспективний (ретрополяція)** (порівняння у часі; метод дослідження минулого з урахуванням умов у теперішньому; як і метод планування поточних дій з урахуванням поглядів на бажаному майбутньому [google.com]);
- **біографічний** (дозволяє персоніфікувати розвиток історичної науки, простежити життєвий і творчий шлях кожного історика, окреслити його внесок у примноження знань; спрямований на з'ясування співвідношення науковця з суспільними процесами, аналіз структури всього життєвого шляху, виявлення найхарактерніших рис всього покоління інтелектуалів певної епохи);
- **методи типологізації** (виділення типів історичних напрямів, течій, наукових шкіл, явищ, подій тощо з метою аналізу);

- **класифікації** (це спосіб об'єднання об'єктів пізнання у певні класифікаційні угруповання тощо);
- **періодизації** (метод впорядкування масиву емпіричної та теоретичної інформації за часовою протяжністю);
- **наукометрії (або бібліометричний)** – (метод наукового цитування, що базується на показниках індексу наукового цитування, що, у свою чергу, є загальноприйнятим індикатором значущості праць ученого у вигляді певної кількості посилань на його наукові праці; цей метод є системою вивчення наукового конструктивного знання за допомогою кількісних методів, за допомогою яких відбуваються численні вимірювання наукової інформації тощо);
- **та інші.**

ВИБІР НАУКОВИХ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЛЕЖИТЬ ВІД ТЕМИ, МЕТИ, ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ, А ОПТИМАЛЬНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЯГАЮТЬСЯ ВНАСЛІДОК КОМПЛЕКСНОГО ВИКОРИСТАННЯ ВСІХ МЕТОДІВ (Калакура Ярослав. Українська історіографія: Курс лекцій. К.: Генеза, 2004. С. 30).

III компонент методологічного інструментарію дослідника: це новітні інформаційно-комунікаційні технології, комп'ютери, ноутбуки, мобільні телефони, інші гаджети; це й новітня оргтехніка. Сучасні інформаційно-обчислювальні прилади дають змогу застосовувати математичні методи для аналізу історичних явищ і процесів (Калакура Ярослав. Українська історіографія: Курс лекцій. К.: Генеза, 2004. С. 31).

На другому етапі вивчення (дослідження) питання (проблеми) – ІНФОРМАЦІЙНОМУ - здобувачі вищої освіти як автори курсових або кваліфікаційних магістерських праць нагромаджують історичні джерела та літературу за темою своїх письмових робіт. Цей етап складається з **трьох послідовних підетапів-«операцій»:** **бібліографічного, історіографічного, джерелознавчого.**

Бібліографічна робота автора курсової чи кваліфікаційної магістерської передбачає збір якомога повнішої бібліографії за темою. З цією метою здобувач вищої освіти працює з бібліотечними каталогами, бібліографічними виданнями, реферативними часописами тощо. **Не забуваємо під час цієї роботи правильно оформлювати інформацію про наукове видання (ДСТУ 3008-2015. Видання. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення. [На зміну ДСТУ 3008-95; чинний від 2015-06-22]. Вид. офіц. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 26 с.).**

Історіографічна робота автора курсової чи кваліфікаційної магістерської передбачає опрацювання спеціальної літератури за темою письмової роботи; часто тема роботи може бути складовою більшого історичного періоду, тобто, хронологічні й тематичні межі літератури можуть бути ширшими, ніж сама тема. Наводимо приклад: Вивчаючи тему «Окупаційний режим і розгортання Руху Опору в Україні в роки Другої світової війни», необхідно ознайомитися з літературою, що висвітлює весь період Другої світової війни

1939-1945 рр. З етапами становлення та розвитку української історіографії можна ознайомитись, звернувшись до курсу лекцій Ярослава Калакури: Українська історіографія: Курс лекцій. К.: Генеза, 2004. 496 с.

Джерелознавча робота автора курсової чи кваліфікаційної магістерської передбачає опрацювання історичних джерел – документів і матеріалів – за темою роботи. Автор вдається до пошуку необхідних джерел, вивчаючи Збірники документів і матеріалів за певним періодом. До історичних джерел відносяться: епіграфічні пам'ятки (написи на камені, граніті, мармурі тощо) та писемні джерела зарубіжного походження з історії України найдавнішого часу; літописання; актові та діловодні джерела; пам'ятки публіцистики та політичні і описові твори; статистичні джерела; документи політичних партій і організацій; статистичні джерела; періодика як вид історичних джерел; мемуари як історичне джерело; законодавчі документи українських національних державних утворень 1917-1923 рр.; правове поле України у складі СРСР; державотворчі Акти (державотворче законодавство) незалежної України тощо [Макарчук Степан. Писемні джерела з історії України: курс лекцій. Львів: Світ, 1999. 352 с.].

На третьому етапі вивчення (дослідження) питання (проблеми) – РЕКОНСТРУКТИВНОМУ - здобувачі вищої освіти як автори курсових або кваліфікаційних магістерських праць *виконують завдання на підтвердження або спростування своєї робочої гіпотези*. Нагромаджені, опрацьовані, осмислені історичні джерела та література за темою письмових робіт дозволяють досліднику-початківцю відсортувати такий матеріал, оптимальну кількість історичних фактів, що стануть або базовим на підтвердження певної робочої гіпотези, а можливо, й навпаки, будуть заперечувати або нададуть можливість висунути нову гіпотезу.

На четвертому етапі вивчення (дослідження) питання (проблеми) – ПОЯСНЮВАЛЬНОМУ - здобувачі вищої освіти як автори курсових або кваліфікаційних магістерських праць демонструють свої пізнання у сфері вивчення питання-проблеми, вміння пояснити історичні явища-феномени, процеси, історичні факти тощо. Автори-дослідники оперують науковими поняттями, доводять власну обізнаність з теоріями і концепціями, які торкаються теми їх вивчення-дослідження питання-проблеми; демонструють власну орієнтацію й розуміння сучасних проблем історичної науки. Цей етап вивчення-дослідження вимагає від здобувача вищої освіти спеціальних і загальнотеоретичних знань.

На п'ятому етапі вивчення (дослідження) питання (проблеми) – ЗАКЛЮЧНОМУ (написання тексту) - здобувачі вищої освіти як автори курсових або кваліфікаційних магістерських праць визначаються з основними методологічними принципами (правилами), у контексті яких буде писатися робота та науковими методами, які будуть застосовуватися під час розкриття визначених питань, проблем дослідження.

2. 2. Загальна характеристика письмової роботи.

Структура письмової роботи. Загальна характеристика письмової роботи – курсової, кваліфікаційної магістерської повинна мати наступні складові **Вступу** та презентувати обізнаність її авторів з питань, до яких віднесені:

- актуальність теми;
- мета та завдання дослідження;
- об'єкт, предмет дослідження;
- хронологічні та географічні рамки дослідження;
- методологічна основа та використані методи дослідження;
- історіографія проблеми; (може бути окремим параграфом розділу I курсової роботи або кваліфікаційної магістерської);
- джерельна база дослідження; (може бути окремим параграфом розділу I курсової роботи або кваліфікаційної магістерської);
- практична значення дослідження (курсавої, кваліфікаційної магістерської роботи тощо);
- апробація дослідження;
- структура роботи.

За приклад, що із себе уявляє «**Загальна характеристика**» будь-якої письмової роботи з історії, у нашому випадку – це курсова або кваліфікаційна магістерська роботи, візьмемо тему «**Українсько-російські стосунки кінця ХХ – початку ХХІ ст. (1991 – 2014 рр.): соціокультурний аспект**». Розглянемо на прикладі цієї теми, якою може бути курсова робота з історії і які проблеми можуть бути досліджені, якщо це вже буде кваліфікаційна магістерська робота.

Отже, спочатку надаємо стисло умовну загальну характеристику **ВСТУПУ** на тему курсової роботи за вже визначеною структурою.

Актуальність теми. Після початку агресії ерефії на території незалежної і суверенної України у 2014 році, виникла необхідність у перегляді історії взаємин між росією і Україною на міждержавному рівні, щоб проаналізувати та з'ясувати передумови і причини виникнення цієї агресії. Важливим для дослідження є соціокультурний аспект як невід'ємний компонент у дослідженні цих питань. Недостатнє вивчення та розуміння причин загострення геополітичної ситуації у Східній Європі з 2014 р., а з 2022 р. – повномасштабна агресія росії проти України зумовили вибір даної теми.

Мета та завдання курсової роботи. Мета роботи – дослідити та проаналізувати генезис міждержавних стосунків двох держав (росії і України) кінця ХХ – початку ХХІ ст. та передбачено розв'язати наступні **завдання**: вивчити стан досліджуваної теми курсової роботи; з'ясувати етапи міжнародної співпраці між ерефією і Україною з серпня 1991 р. до початку агресії 2014 р.; проаналізувати характер міжнародних відносин України і росії в соціокультурному аспекті до 2014 р.

Об'єкт дослідження – міжнародні стосунки росії і України.

Предмет дослідження - «Українсько-російські стосунки кінця ХХ – початку ХХІ ст.: соціокультурний аспект». (Тема курсової роботи і є предметом дослідження).

Географічні рамки дослідження - територія України до 1991 р. та рф.

Хронологічні рамки дослідження – серпень 1991 р. – лютий 2014 р.

Методологічна основа та використані методи дослідження: автор курсової роботи

для досягнення мети і вирішення поставлених завдань дотримувався загальних науко-дослідницьких принципів об'єктивності, історизму, діалектичного розуміння історичного процесу як єдності матеріального і духовного складових, ідеології неупередженого підходу до складних явищ суспільного життя; методи дослідження: аналізу наукової літератури при вивченні основних наукових понять, теоретичного матеріалу; синтезу (узагальнення теоретичного матеріалу про міжнародну співпрацю та її форми); історико-порівняльного (зіставлення та аналіз історичних наслідків міжнародних стосунків) тощо.

Історіографія проблеми (може бути окремим параграфом розділу I курсової роботи або кваліфікаційної магістерської). Стисло здійснюється огляд наукової літератури з теми курсової роботи. Автор називає авторів фундаментальних праць (монографії, академічні видання), наукових статей у зарубіжних і вітчизняних часописах та стисло розкриває зміст наукових доробків та їх внесок у дослідження проблеми. Як правило, автор курсової роботи включає до обов'язкових праць, які необхідно розглянути та проаналізувати, 3- 5 фундаментальних наукових праць з теми курсової роботи, 3-5 наукових статей. Разом з тим, не рекомендується, якщо курсова робота не є з методики історії, робити аналіз підручників і посібників; так само не варто зловживати у Списку використаних джерел та літератури посиланнями на підручники та посібники.

Джерельна база дослідження (може бути окремим параграфом розділу I курсової роботи або кваліфікаційної магістерської). За аналогією огляду історіографії у курсовій роботі, якщо це питання розглядається у **Вступі**, стисло окреслюються **історичні джерела – документи та матеріали, що стали основою** курсового дослідження. Кількість таких джерел повинна бути оптимальною, тобто автор заздалегідь визначається з необхідним переліком тих джерел, на яких базується курсова та які є важливими для розкриття теми. За нашим прикладом, такими джерелами є Конституція України, Конституція держави-агресора – росії, а також закони, нормативно-правові акти, міждержавні угоди; правові норми розвитку культури корінного населення та етнонаціональних меншин; українська та російська преса 1991 – 2014 років як вид історичного джерела. Історичні джерела можуть бути друкованими, а також опубліковані в урядових виданнях з електронним режимом доступу.

Практична значення курсової роботи полягає в тому, що результати, фактичний матеріал, який зібраний й проаналізований автором, можуть бути використані здобувачами вищої освіти, викладачами історії під час вивчення основних питань історії України, всесвітньої історії кінця ХХ – початку ХХІ ст., варіативних компонент під час вивчення міжнародних відносин у Європі;

результати дослідження можуть бути в нагоді та стати складовою частиною історико-політичної та просвітницької діяльності в Україні.

Тепер надаємо стисло загальну характеристику **ВСТУПУ** на таку саму тему **кваліфікаційної магістерської роботи за вже визначеною структурою.**

Тема: «Українсько-російські стосунки кінця ХХ – початку ХХІ ст. (1991 – 2014 рр.): соціокультурний аспект»

Актуальність теми. Після початку агресії ерефії на території незалежної і суверенної України у 2014 році, виникла необхідність у перегляді історії взаємин між росією і Україною на міждержавному рівні, щоб проаналізувати та з'ясувати передумови і причини виникнення цієї агресії. У контексті повномасштабної російської агресії проти України, що відбулася від 24 лютого 2022 р., вже не може бути жодної розмови, наприклад, про яесь «позитивне переформатування у найближчому майбутньому» відносин з державою-агресоркою, про що можна сьогодні почути у деяких ЗМІ й навіть від рашистських пропагандистів. З 24 лютого 2022 р. відбувається жорстока війна пропутінського рашистського режиму проти суверенної України. Сьогодні не лише військовий простір, а й інформаційний перетворилися на арену жорстокої боротьби двох держав – України і росії за право, наприклад, на трактування української історії - Пам'яті про Другу світову війну, коли рашисти наполегливо нав'язують цивілізаційній спільноті свій радянсько-рашистський наратив про минулу світову війну, перекручуючи факти, тотально заперечуючи «незручну» пам'ять про минулу світову й сучасну війни, поширюючи міфологеми про українців як суцільних фашистів і колаборантів, зображаючи український національний рух як державну (радянську) зраду колишніх радянських громадян українського походження, позбавляючи українську націю права на державу й не визнаючи українську державність. В інформаційному просторі рашистські пропагандисти спекулюють навколо питання правової оцінки та дослідження змісту таких явищ-феноменів як пособництво, колабораціонізм в Україні як у роки гітлерівської окупації 1941-1944 рр., так й сьогодні, коли колаборанти-зрадники для рашистів вже є «національними героями». «Радянська спадщина», яку активно поширювали останні 30-ть років прихильники «руського миру», путінсько-рашистські пропагандисти, війська та колаборанти, працює, адже спираються на підготовлений марганалізований ґрунт. Асоціальні явища виникають, провокуються, активізуються, заохочуються та поширюються внаслідок дії навмисно створюваних не лише окупантами, а й за сьогоднішніх реалій, рашистськими путінськими пропагандистами, універсальних механізмів суспільно-психологічних феноменів наслідування, навіювання, переконання, зараження, залякування тощо. Ці суспільно-психологічні, культуральні та етичні явища-феномени базуються на складному інтегральному психологічному утворенні – мотиваційній сфері. Відсутність можливостей для задоволення потреб, інтересів, цінностей поступово призвело до кризи, регресу, занепаду

особистості, а коливання суспільства по осі «стабільність – нестабільність», а також індивідуальні особливості особистостей спричиняють утворення різноманітних напрямків соціальної поведінки індивідів. В нестабільні періоди розвитку суспільства і психосоціальних криз людини система цінностей особистості змінюється. В цей час відбувається гостра боротьба між позитивною та негативною ідентичностями, що, за певних умов, може спричинити аномальну лінію розвитку особистості, а також призвести до злочинної співпраці з ворогом. Отже, важливим для дослідження є соціокультурний аспект як невід’ємний компонент у дослідженні цих питань. Недостатнє вивчення та розуміння причин загострення геополітичної ситуації у Східній Європі з 2014 р., а з 2022 р. – повномасштабна агресія росії проти України зумовили вибір даної теми.

Мета та завдання кваліфікаційної магістерської роботи. Мета роботи – дослідити та проаналізувати генезис міждержавних стосунків двох держав (росії і України) кінця ХХ – початку ХХІ ст. та передбачено розв’язати наступні **завдання:** вивчити стан досліджуваної теми кваліфікаційної магістерської роботи; з’ясувати етапи міжнародної співпраці між росією і Україною з серпня 1991 р. до початку агресії 2014 р.; проаналізувати характер міжнародних відносин України і росії в соціокультурному аспекті до 2014 р.

Об’єкт дослідження – міжнародні стосунки росії і України.

(Ось як з’ясовується *об’єкт, предмет і мета дослідження: між ними і темою дослідження «є системні логічні зв’язки. Об’єктом дослідження є вся сукупність відношень різних аспектів теорії і практичної науки, яка слугує джерелом необхідної для дослідника інформації. Предмет дослідження – це тільки ті суттєві зв’язки та відношення, які підлягають безпосередньому вивченню в даній роботі, є головними, визначальними для конкретного дослідження. Таким чином, предмет дослідження є вузьчим, ніж об’єкт* [Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. 4-те вид., випр. і доп. К.: Знання, 2004. С. 131]»).

Предмет дослідження - «Українсько-російські стосунки кінця ХХ – початку ХХІ ст.: соціокультурний аспект». (Тема кваліфікаційної магістерської роботи і є предметом дослідження).

Географічні рамки дослідження - територія України до 1991 р. та рф.

Хронологічні рамки дослідження – серпень 1991 р. – лютий 2014 р.

Методологічна основа та використані методи дослідження: автор кваліфікаційної магістерської роботи для досягнення мети і вирішення поставлених завдань дотримувався загальних науко-дослідницьких принципів об’єктивності, історизму, діалектичного розуміння історичного процесу як єдності матеріального і духовного складових, ідеології неупередженого підходу до складних явищ суспільного життя; використані методи дослідження: аналіз наукової літератури та джерел під час вивчення основних наукових понять, теоретичного матеріалу; синтез (узагальнення теоретичного матеріалу про міжнародну співпрацю та її форми); історико-

порівняльний (зіставлення та аналіз історичних наслідків міжнародних стосунків тощо); .

Історіографія проблеми (може бути окремим параграфом розділу I курсової роботи або кваліфікаційної магістерської). Стисло здійснюється огляд наукової літератури з теми кваліфікаційної магістерської роботи. Автор називає авторів фундаментальних праць (монографії, академічні видання), наукових статей у зарубіжних і вітчизняних часописах та стисло розкриває зміст наукових доробків та їх внесок у дослідження проблеми. Як правило, автор магістерської роботи включає до обов'язкових праць, які необхідно розглянути та проаналізувати, 10-15 фундаментальних наукових праць з теми роботи, 5-10 наукових статей. Разом з тим, не рекомендується, якщо кваліфікаційна магістерська робота не є з методики історії, робити аналіз підручників і посібників; так само не варто зловживати у Списку використаних джерел та літератури посиланнями на підручники та посібники.

Джерельна база дослідження (може бути окремим параграфом розділу I кваліфікаційної магістерської роботи. За аналогією огляду історіографії у роботі, якщо це питання розглядається у **Вступі, коротко** окреслюються **історичні джерела – документи та матеріали, що стали основою** магістерського дослідження. Кількість таких джерел повинна бути оптимальною, тобто автор заздалегідь визначається з необхідним переліком тих джерел, на яких базується кваліфікаційна магістерська робота та які є важливими для розкриття теми. За нашим прикладом, такими джерелами є Конституція України, Конституція держави-агресора – росії, а також закони, нормативно-правові акти, міждержавні угоди; правові норми розвитку культури корінного населення та етнонаціональних меншин; українська та російська преса 1991 – 2014 років як вид історичного джерела. Історичні джерела можуть бути друкованими, а також опубліковані в урядових виданнях з електронним режимом доступу.

Практична значення кваліфікаційної магістерської роботи полягає в тому, що результати, фактичний матеріал, який зібраний й проаналізований автором, можуть бути використані здобувачами вищої освіти, викладачами історії під час вивчення основних питань історії України, всесвітньої історії кінця ХХ – початку ХХІ ст., варіативних компонент під час вивчення міжнародних відносин у Європі; результати дослідження можуть бути в нагоді волонтерам, лекторам, які можуть використати матеріал під час просвітницької та історико-політичної діяльності.

Спільною складовою частиною як для курсової, так й кваліфікаційної магістерської є **апробація роботи.** Здобувач вищої освіти називає результати своєї роботи, яка може пройти **апробацію** у вигляді доповіді, тез, статті (**наводимо приклади**): на щорічній науково-практичній конференції: Війна в історичній та індивідуальній пам'яті, у якій видано тези доповіді: Колективна монографія «**Війна в історичній та індивідуальній пам'яті**» за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 28 жовтня 2024 р.) / За заг. ред. д.і.н., професора Валентини Шайкан; техн.

ред.: к.е.н., доцент Ганна Пурій; рецензенти: Михальчук Р. Ю., кандидат історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії, Рівненський державний гуманітарний університет; Суздаль М. М., кандидат історичних наук, спеціаліст вищої категорії, методист, зав. циклової комісії «Соціально-економічні та філологічні дисципліни», Криворізький фаховий медичний коледж; Шелудякова Н. А., кандидат історичних наук, доцент, кафедра міжнародних відносин, Державний університет економіки і технологій. Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2024. 330 с. (84 автори). URL: <https://www.oktanprint.cz/p/viina-v-istorychnii-ta-individualnii-pamyati-24> ISBN 978-80-88618-92-8 e-book ISBN 978-80-88618-93-5 DOI number: 10.46489/VVIP-24-36 Державний університет економіки і технологій, 2024 Oktan Print, 2024

Автор робить посилання на свої друковані тези: наприклад:

Асінгеров Богдан. Війни росії проти України XII – XXI ст.: причини та наслідки: загальний огляд // **Колективна монографія «Війна в історичній та індивідуальній пам'яті»** за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 28 жовтня 2024 р.) / За заг. ред. д.і.н., професора Валентини Шайкан; техн. ред.: к.е.н., доцент Ганна Пурій; рецензенти: Михальчук Р. Ю., кандидат історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії, Рівненський державний гуманітарний університет; Суздаль М. М., кандидат історичних наук, спеціаліст вищої категорії, методист, зав. циклової комісії «Соціально-економічні та філологічні дисципліни», Криворізький фаховий медичний коледж; Шелудякова Н. А., кандидат історичних наук, доцент, кафедра міжнародних відносин, Державний університет економіки і технологій. Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2024. С. 103-105. (0,15 др. арк.)

Структура курсової роботи з історії: вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел та літератури. Якщо є Додатки, то дописуємо «Додатки».

Структура кваліфікаційної магістерської роботи з історії: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та літератури. Якщо є Додатки, то дописуємо «Додатки».

2.3. Технічне оформлення письмових робіт: курсових і кваліфікаційних магістерських з історії.

Технічне оформлення письмових робіт, а зараз йдеться саме про курсові і кваліфікаційні магістерські з історії, повинні відповідати вимогам, які висувають до такого виду праць. Здобувачі вищої освіти повинні ознайомитися з Вимогами з оформлення письмових робіт у Державному університеті економіки і технологій і з Порядком здійснення перевірки навчальних і наукових робіт на дотримання вимог академічної доброчесності

у Державному університеті економіки і технологій (**Вимоги з оформлення письмових робіт у Державному університеті економіки і технологій:**
<https://www.duet.edu.ua/uploads/normbase/263/vimog.pdf>

Порядок здійснення перевірки навчальних і наукових робіт на дотримання вимог академічної доброчесності у Державному університеті економіки і технологій:
https://www.duet.edu.ua/uploads/normbase/270/pol_perev_dobroch.pdf).

Згідно Вимог з оформлення письмових робіт, здобувач вищої освіти як автор письмових робіт, дотримується тих **нормативних правил**, які є **обов'язковими**: йдеться про те, що всі текстові документи викладаються на паперовому та електронному носіїві; текст має бути логічно побудований із використанням науково-технічної термінології, позначень і визначень; мова виконання письмових робіт – державна тощо. Наводимо Вимоги з оформлення текстових документів у Державному університеті економіки і технологій:

«2. ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ

2.1. Формат друку: з одного боку сторінки, формат А4; шрифт 14 кегель; інтервал 1,5; шрифт Times New Roman, чорний колір літер, текстовий редактор – WORD.

2.2. Розмір берегів: лівий – 25 мм, правий – 15 мм, верхній і нижній – 20 мм.

2.3. Абзацний відступ: 1,25 см, має бути однаковий упродовж усього тексту.

2.4. Перелік використаних джерел оформлюється відповідно до ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з урахуванням правок (код УКНД 01.140.40).

2.5. Графічні матеріали оформлюються відповідно до діючих ДСТУ ISO, ГОСТ.

2.6. **Вимоги до змісту і обсягу текстових документів; особливі вимоги щодо структурних елементів роботи, подачі окремих текстових і графічних матеріалів встановлюються методичними рекомендаціями кафедр/ННІ.**

2.7. **Кваліфікаційні роботи підлягають нормоконтролю. Нормоконтроль здійснюють завідувачі кафедр.**

2.8. Електронний формат письмової роботи подається на кафедру одночасно із виконаною роботою на паперовому носії.

2.9. Розривати слова знаком переносу в роботі не рекомендовано.

3. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ТЕКСТОВИХ ДОКУМЕНТІВ

3.1. Текст та структурні елементи письмової роботи

3.1.1. Текстові документи викладають на паперовому та/чи електронному носіїві (паперовий та електронний документи відповідно) та можуть містити таблиці, рисунки, скріншоти, елементи сканування, формули; які друкують із використанням комп'ютера та принтера.

3.1.2. Письмові роботи, оформлені одночасно як електронний і паперовий документи, мають однакову юридичну силу та їх можна використовувати незалежно.

3.1.3. Текст письмового документа має бути логічно побудований із використанням науково-технічної термінології, позначень і визначень.

3.1.4. Стиль викладу в курсових і кваліфікаційних роботах – науковий. Для наукового стилю мовлення властиві такі особливості: зрозумілість і предметність тлумачень, логічна послідовність і аргументованість викладу, узагальненість понять і явищ, їх об'єктивний аналіз, точність і лаконічність висловлювань, аргументація й переконливість тверджень, однозначне пояснення причинно-наслідкових відношень, докладні висновки.

В інших письмових роботах допускається частково використовувати оповідну форму викладення тексту.

3.1.5. У письмових роботах не бажано вживати іншомовні слова і терміни за наявності рівнозначних слів і термінів мови, якою підготовлено письмову роботу.

3.1.6. Мова виконання письмових робіт – державна, що визначено п. 1-3 ст. 7 Закону України «Про освіту», п. 1 ст. 49 Закону України «Про вищу освіту».

Дозволяється виконувати письмові роботи англійською мовою відповідно до п.1 ст. 49 Закону України «Про вищу освіту», п. 1.9. Статуту Університету.

3.1.7. При викладанні матеріалу слід використовувати слова «досліджено», «розкрито», «визначено», «приймається», «допускається», «забороняється», «пропонується», «проаналізовано», «доведено», «узагальнено», «викладено», «зроблено висновок», інші. Не дозволяється використовувати слова: «на мою думку», «ми», «нами», «мною», довільні словотворення.

3.1.8. Під час оформлювання письмових робіт треба дотримуватися рівномірної насиченості, контрастності й чіткості зображення. Усі лінії, літери, цифри та знаки мають бути чіткі й нерозпливчасті в усій роботі.

3.1.9. Окремі слова, формули, знаки можна вписувати в текст роботи чорним чорнилом, тушю чи пастою. Насиченість знаків вписаного тексту має бути наближеною до насиченості знаків надрукованого тексту.

3.1.10. Помилки та графічні неточності у письмовій роботі, поданій на паперовому носії, дозволено виправляти підчищенням або зафарбовуванням білою фарбою з наступним вписуванням на цьому місці правок рукописним або машинним способом між рядками чи на

рисунках чорним чорнилом, тушшю чи пастою.

3.1.101. Прізвища, назви установ, організацій, фірм та інші власні назви у письмовій роботі наводять мовою оригіналу. Дозволено транслітерувати власні назви в перекладі на мову роботи, додаючи в разі першого згадування в тексті письмової роботи оригінальну назву.

3.1.12. Структурні елементи роботи починаються з нового аркуша. Відстань між закінченим підрозділом, пунктом, підпунктом і наступними підрозділами, пунктами, підпунктами має бути не менше ніж два міжрядкових інтервала.

3.1.13. В залежності від виду письмової роботи, її комплектація відбувається через вибір необхідних типових структурних елементів у такій послідовності:

- «Титульний аркуш» (Додатки А, М-Т);
- «Завдання» (Додаток Б);
- «Анотація» (Додаток В)/«Реферат»;
- «Зміст» (Додаток Г);
- «Скорочення та умовні позначки» (Додаток Д);
- «Вступ»;
- «Розділ» (послідовно залежно від їх кількості);
- «Висновки»;
- «Перелік джерел посилання»;
- «Додатки»/«Графічні матеріали».

Заява (Додаток Ж) здобувача про самостійне виконання письмової роботи, відгук керівника роботи (Додаток И), рецензія (Додаток К), оцінювальний лист (Додаток Л), графічні матеріали вкладаються окремо у файли, сплетені наприкінці разом із роботою.

3.2. Титульний аркуш

3.2.1. Титульний аркуш є першою сторінкою письмової роботи. Для оформлення титульного аркушу дозволяється використовувати шрифт різного розміру.

3.2.2. На титульному аркуші зазначають повну назву міністерства/відомства, закладу вищої освіти, випускової кафедри; тему роботи; дані про студента, наукового керівника та консультанта, місто та рік подання письмової роботи до захисту. Скорочення у назвах міністерства/відомства, закладу вищої освіти та теми письмової роботи не допускаються.

3.2.3. Титульні аркуші дозволяється заповнювати за допомогою комп'ютера, окрім підписів. .

3.3. Завдання

3.3.1. Складається і видається керівником письмової роботи. В завданні зазначається тема, початкові дані, перелік належних розробці питань і перелік графічного матеріалу, якщо він є, консультанти розділів випускної роботи їх прізвище, ініціали, посада, підпис, дата,

календарний план етапів випускної роботи, прізвища, ініціали, підписи студента та керівника роботи.

3.3.2. Заповнення бланку завдання на проект (роботу), його текстова частина та підписи повинні бути виконані виключно синьою пастою.

3.3.3. Завдання дозволяється заповнювати за допомогою комп'ютера, окрім підписів.

3.3.4. Завдання друкується на одному аркуші з обох боків

3.4. Анотація

3.4.1. Анотація – короткий виклад результатів досліджень, викладених у письмовій роботі.

Анотація містить:

- бібліографічний опис роботи (прізвище, ім'я та по батькові автора, тема роботи, назва наукової праці, назва освітньої програми (для кваліфікаційних робіт), назва навчального закладу, місто, рік);

- відомості про обсяг роботи, кількість ілюстрацій, таблиць, додатків, джерел (усі відомості наводять за винятком даних додатків);

- текст анотації про основні напрями і результати дослідження;

- перелік ключових слів (від 6 до 10 слів (словосполучень) в називному відмінку в рядок через коми).

Перелік інформації, поданої в анотації може бути скоригований відповідно до вимог кафедри.

Вибір подати анотацію чи реферат визначається методичними рекомендаціями кафедри.

3.4.2. Анотацію рекомендовано подавати на одній, двох сторінках формату А4.

3.5. Реферат

3.5.1. Ререферат має відбивати подану у роботі інформацію в такій послідовності:

- об'єкт дослідження або розроблення;

- **ціль роботи;**

- **методи дослідження й перелік апаратури;**

- **результати та їх новизна;**

- **основні конструктивні, технологічні й техніко-експлуатаційні характеристики та показники;**

- **інформація щодо впровадження;**

- **взаємозв'язок з іншими роботами;**

- **рекомендації щодо використання результатів роботи;**

- **сфера застосування;**

- **економічна чи соціально-економічна ефективність роботи;**

- **значимість роботи;**

- **висновки, пропозиції щодо розвитку об'єкта дослідження (розроблення) й доцільності продовження досліджень.**

Перелік інформації, поданої в рефераті може бути скоригований відповідно до вимог кафедри.

3.5.2. Якщо деякі із зазначених вище відомостей цього переліку відсутні, усі інші відомості подають, зберігаючи послідовність викладення інформації.

3.5.3 Реферат рекомендовано подавати на одній, двох сторінках формату А4.

3.5.4 Перелік ключових слів, які є визначальними для розкриття суті письмової роботи, має містити 6 – 10 слів (словосполучень). Рекомендовано подавати їх після тексту анотації/реферату в рядок із прямим порядком слів у називному відмінку однини, розташованих за абеткою мови роботи та розділених комами.

3.6. Зміст

3.6.1. Зміст складають, якщо робота містить не менше двох розділів або один розділ і додаток за загальної кількості сторінок не менше десяти.

3.6.2. У «Змісті» наводять такі структурні елементи:

- «Скорочення та умовні позначки»,
- «Вступ»,
- Послідовно перелічені назви всіх розділів, підрозділів і пунктів (якщо вони мають назву) змістовної частини роботи,
- «Висновки»,
- «Перелік джерел посилання»,
- «Додатки» та/або «Графічні матеріали»

3.6.3. Зміст має відповідати плану роботи. На сторінці зі змістом навпроти кожної складової роботи проставляються номери сторінок, які вказують на початок викладення матеріалу.

3.7. Скорочення та умовні позначки

3.7.1. Перелік скорочень слів, що допускається в тексті роботи, встановлений ДСТУ 3582:2013 Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Інформація та документація. Загальні вимоги і правила. (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ).

3.7.2. Якщо у тексті використанні скорочення слів, зображення або знаки, не специфічна термінологія, невстановлені стандартом, то після змісту повинен бути поданий структурний елемент роботи «Скорочення та умовні позначки», де проводять відповідні розшифровки. Перелік скорочень включають в зміст документа, при першій появі цих елементів в тексті приводять їх розшифровку.

3.7.3. Переліки скорочень та умовних позначок слід розташовувати стовпцем за абеткою. Ліворуч в абетковому порядку наводять скорочення або умовні позначки, а праворуч – їх розшифрування.

3.7.4. Позначки та скорочення подаються у такій послідовності:

- а) за українською абеткою;

- б) за латинською абеткою;
- в) за грецькою абеткою;
- г) за іншими абетками;
- д) позначки та скорочення, які починаються числами – у послідовності зростання цих чисел.

3.7.5. Символи в рівняннях і формулах, написи та пояснювальні дані на рисунках, схемах, графіках, діаграмах і в таблицях створюють і вводять у текст з використанням відповідних редакторів комп'ютерної програми».

Оформлення Вступу, розділів, написання заголовків для розділів і підрозділів, нумерація сторінок текстового документа також підпорядковуються певним стандартним вимогам, що відображено у розділі: « 3. Вимоги з оформлення текстових документів» у Вимогах з оформлення письмових робіт у Державному університеті економіки і технологій. Передбачена обов'язкова наявність заголовка для розділів, підрозділів, пунктів і підпунктів, якщо вони є у письмовій роботі. У Вимогах наведено приклад розміщення заголовку, підрозділу, пункту (стор. 8).

Як правило, у здобувачів вищої освіти виникають питання щодо обсягів будь-яких видів письмових робіт. Наявна та відпрацьована професорсько-викладацьким складом у цьому контексті багаторічна практика свідчить про те, що оптимальний варіант обсягу щодо видів письмових робіт все ж таки існує та його можна умовно уявити так:

есе (наукові, критичні нариси, які відзначаються оригінальним та самостійним, критичним викладенням власних думок, позицій щодо певної теми) -**3-4** сторінки; *тези* («послідовно сформульовані основні ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці [Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. 4-те вид., випр. і доп. К.: Знання, 2004. С. 289] – **1-3** стр.; *тези доповіді* («опубліковані до початку наукової конференції (з'їзду, симпозіуму) матеріали попереднього характеру, що містять виклад основних аспектів наукової доповіді. Вони фіксують науковий пріоритет авторів, містять матеріали, не викладені в інших публікаціях [Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. 4-те вид., випр. і доп. К.: Знання, 2004. С. 289]») – **1-5** стр.; *повідомлення* – від **4 до 6** стр.; *довідь* – **8-12** стр. (до 30 хвилин; Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. 4-те вид., випр. і доп. К.: Знання, 2004. С. 301); ; *наукова стаття* – **6-12** стр (**0,5-0,7** друк. арк.), (Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. 4-те вид., випр. і доп. К.: Знання, 2004. С. 287); *реферат* – до **20-24** стр., (Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. 4-те вид., випр. і доп. К.: Знання, 2004. С. 298); *курслова робота з історії* – це «самостійне навчально-наукове дослідження студента, яке виконується з

певного курсу або з окремих його розділів. Згідно з Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України курсова робота виконується з метою закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних студентами за час навчання, та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання. Тематика курсових робіт має відповідати завданням навчальної дисципліни і тісно пов'язуватися з практичними потребами конкретного фаху. Вона затверджується на засіданні кафедри. Виконання курсових робіт визначається графіком [Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. 4-те вид., випр. і доп. К.: Знання, 2004. С. 127, 138]» - в межах 25 – 30 сторінок машинопису без урахування додатків і списку літератури; кваліфікаційна магістерська робота з історії – це самостійна за своєю кваліфікацією навчально-дослідницька праця, яка готується з метою публічного захисту та отримання академічного ступеня магістра з історії. «Основне завдання її автора – продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, уміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання. ... Магістерська робота, з одного боку, має узагальнюючий характер, оскільки є своєрідним підсумком підготовки магістра, а з іншого – є самостійним оригінальним науковим дослідженням студента, у розробці якого зацікавлені установи, організації або підприємства. ... кваліфікується як навчально-дослідницька праця, в основу якої покладено моделювання більш-менш відомих рішень. Їх тематика та науковий рівень мають відповідати освітньо-професійній програмі навчання [Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. 4-те вид., випр. і доп. К.: Знання, 2004. С. 148-149]» - в межах 60 –80 сторінок машинопису без урахування додатків і списку літератури.

Приблизний обсяг структурних частин курсової роботи з історії:

Вступ – 3-5 сторінок; два розділи до 10-13 сторінок; висновки до кожного розділу – 0,5 сторінки; загальні висновки – 1-3 сторінки

Приблизний обсяг структурних частин кваліфікаційної магістерської роботи з історії:

Вступ – до 10-14 сторінок; три розділи до 15-20 сторінок; висновки до кожного розділу – до 1 сторінки; загальні висновки – до 2-3 сторінок.

2.4. Публічний захист письмових робіт: курсових, кваліфікаційних магістерських з історії.

До захисту кваліфікаційних магістерських робіт наказом ректора допускаються здобувачі вищої освіти, які успішно виконали всі вимоги навчального плану зі спеціальності (завершили теоретичне і практичне навчання без академічної заборгованості). Негативні рецензії або відгук керівника не є підставою для недопущення здобувача вищої освіти до

захисту кваліфікаційної магістерської роботи. Остаточне рішення про допуск (недопущення) кваліфікаційної магістерської роботи згідно Положенню про екзаменаційну комісію з атестації здобувачів вищої освіти у Державному університеті економіки і технологій приймає випускова кафедра після обговорення на засіданні кафедри.

Положення про Екзаменаційну комісію з атестації здобувачів вищої освіти у Державному університеті економіки і технологій (нова редакція). Затверджено Вченою радою Державного університету економіки і технологій протокол від 25.04.2024 р. № 12. Введено в дію наказом від 25.04.2024 р. № 77: https://www.duet.edu.ua/uploads/normbase/263/pol_ekz.pdf

Захист курсових робіт визначається Розкладом, який встановлює Центр студентських комунікацій (ЦСК) Державного університету економіки і технологій; кафедра заздалегідь створює **Комісію із захисту курсових робіт**, до складу якої входить голова, 2-3 члени, серед яких можуть бути не лише викладачі, а й стейкхолдери (працедавці), які беруть участь в обговореннях Освітньо-професійної програми за спеціальністю. Науковий керівник не є членом Комісії із захисту, але пише Відгук на курсову роботу здобувача вищої освіти, у якому вказує ступінь розкриття теми, актуальність і практичне значення роботи, позитивні сторони, недоліки або дискусійні питання у роботі, загальний висновок (рекомендувати чи не рекомендувати до захисту), попередньо оцінює курсову роботу. **Загальна кількість балів наукового керівника курсової роботи не повинна становити більше ніж 70 балів.** Комісія оцінює змістовність доповіді здобувача під час захисту - максимум 10 балів; презентацію – максимум 10 балів; відповіді на запитання комісії – максимум 10 балів. **ОЦІНКА** встановлюється за **Національною шкалою: незадовільно, задовільно, добре, відмінно та 100-бальною шкалою ECTS.** **Обов'язковим є Протокол захисту курсової роботи, який ведеться секретарем Комісії та підписуються її головою та членами.**

Порядок проведення захисту кваліфікаційних магістерських робіт визначається, як вже йшлося, Положенням про екзаменаційну комісію здобувачів вищої освіти у Державному університеті економіки і технологій.

Оцінювальний лист на кваліфікаційну магістерську роботу здобувача вищої освіти *складається з критеріїв, нормативного значення (балів) та оцінки роботи за критеріями; процесу захисту за трьома складовими: 1. Оцінювання змістовних аспектів кваліфікаційної роботи. 2. Оцінювання організаційних аспектів кваліфікаційної роботи. 3. Захист кваліфікаційної роботи:*

Критерії	Нормативне значення, балів	Оцінка МДР за критеріями
----------	----------------------------	--------------------------

<i>1. Оцінювання змістовних аспектів МДР</i>		
1.1. Загальний рівень розкриття теми (відповідність виконаної роботи затвердженому завданню, повнота та рівень розв'язання завдань дослідження, досягнення поставленої мети)	0-10	
1.2. Теоретична цінність отриманих результатів (глибина, всебічність і повнота викладення теоретичного матеріалу, відображення дискусійних питань, загальний рівень опрацювання джерел, рівень узагальнення існуючих теоретичних підходів, методів і методик, обґрунтованість висновків щодо узагальнення теоретичних положень теми)	0- 15	
1.3. Практична цінність отриманих результатів (використання сучасних та оригінальних методів дослідження, наявність елементів наукової новизни, рівень вірогідності і надійності аналітичного обґрунтування, глибина аналітично-діагностичного вивчення стану прояву проблеми, відсутність помилок у розрахунках, актуальність зібраних і проаналізованих даних, обґрунтованість висновків щодо фактичного стану та перспектив розвитку проблеми, що досліджується)	0-20	
1.4. Наявність логічної послідовності й наукового стилю викладу матеріалу дослідження (володіння студентом літературною мовою і професійною термінологією, вміння логічно, аргументовано викладати результати досліджень і розробок, вдало використовувати графічний матеріал)	0-10	
<i>2. Оцінювання організаційних аспектів кваліфікаційної роботи</i>		
2.1. Дотримання графіка виконання МДР	0-5	
2.2. Відповідність роботи вимогам щодо її	0-5	

оформлення		
2.3. Наявність підтвердження апробації результатів дослідження	0-5	
<i>Усього за критеріями змістовності і оформлення</i>	Max 70 балів	
3. захист кваліфікаційної роботи		
3.1. Презентація роботи (якість викладення змісту МДР в доповіді, стиль викладення, мовна /грамотність, якість графічного матеріалу)	0-10	
3.2. Відповіді на поставлені запитання, вміння вести наукову дискусію (вміння студента стисло, змістовно, переконливо, аргументовано відповідати на поставлені запитання, а також на зауваження керівника та рецензента)	0-20	
<i>Усього за критеріями захисту кваліфікаційної роботи</i>	0-30 балів	
<i>Загальна кількість балів</i>	Max 100 балів	

Обов'язковими є Протоколи захисту кваліфікаційної магістерської роботи, який ведеться секретарем Екзаменаційної комісії (ЕК) та підписуються її головою та членами.

III. Основний зміст курсової і кваліфікаційної магістерської робіт. Розділи та підрозділи.

Як вже йшлося, до змісту основної частини як курсової роботи (рекомендується), так й кваліфікаційної магістерської роботи – це обов'язково – входять Огляд історіографії, джерельної бази, методів та методологічної основи робіт з історії.

Продовжимо, як приклад, про який також вже йшлося, розглядати тему «Українсько-російські стосунки кінця ХХ – початку ХХІ ст. (1991 – 2014 рр.): соціокультурний аспект».

Як для курсової роботи з історії, так і для кваліфікаційної магістерської роботи з історії – це буде:

Розділ I. «ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ»

У цьому розділі більш широко важливо розкрити стан наукової розробки теми роботи, а також рівень і повноту вивчення даної проблеми (теми) у

літературі, відображення у джерелах (джерельне забезпечення), розкрити відібрані методи дослідження та назвати методологічні принципи, у контексті яких автор розкривав (аналізував, вивчав) тему (проблему).

Перший підрозділ цього розділу може бути таким: **1.1. Історіографія проблеми.**

Автор у процесі вивчення літератури з темою роботи повинен одразу поділити її на три частини: літературу українських науковців, російських і окремо інших зарубіжних авторів.

Які питання варті того, щоб бути проаналізованими, які заслуговують на увагу сучасного українського суспільства та і всієї світової спільноти з огляду на війну між росією і Україною? Пропонуємо розпочати аналіз української історіографії з висвітлення мовного питання, розвитку культури національних меншин в Україні за часів СРСР й від 1991 р., коли розпочався процес розбудови незалежної і суверенної України. Важливо показати наслідки радянського культурального (культурного) колоніалізму, які тривалий час мали місце з різних причин серед певної частини й наприкінці 90-х, й на початку ХХІ ст. При аналізі зарубіжної літератури з цього питання, важливо акцентувати увагу на намаганні бути неупередженими та об'єктивними. Разом з тим, слід відмітити, що спеціальних праць, присвячених саме цьому питанню – проблемі українсько-російського співробітництва в галузі освіти, науки, культури кінця ХХ ст. до 2014 р. не так вже й багато. Важливо висвітлити такі питання, які розкривають зміст співробітництва у галузі освіти, науки і культури: спільні проекти з написання підручників з історії й що з цього вийшло; рівень взаємовпливу комерції та культури та наслідки; чому російська історіографія акцентувала увагу на мовному питанні в Україні та спотворювала на свою користь й у своїх інтересах його стан. *Основою для огляду літератури можуть бути запропоновані історіографічні праці:*

Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / Кер-к проекту П.П. Гай-Нижник. К., 2016, 586 с.; **Баскакова А.С.** Історіографічний аспект кримськотатарської проблеми в українсько-російських відносинах (1991-2014). Гілея. 2015. Вип. 97. С. 109-114 (електронний ресурс); **Гай-Нижник П.П.** Росія проти України (1990-2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. К.: «МП Леся», 2017. 332 с.; **Російська агресія проти України: правда і вигадки, причини і наслідки /** Кер-к проекту П.П. Гай-Нижник. К.: «МП Леся», 2018, 435 с.;

Бойко О.Д. 30 років незалежності України: у 2-х т. Т.1. До 18 серпня 1991 року / Олександр Дмитрович Бойко; Данило Яневський (продюсер проекту), вступне слово; худож.-оформлювач М.С. Мендор. Харків: Фоліо, 2021. 446 с.; **Бойко О.Д.** 30 років незалежності України: у 2-х т. Т.2. Від 18 серпня 1991 року до 31 грудня 1991 р. / Олександр Дмитрович Бойко; Данило Яневський (продюсер проекту), вступне слово; худож.-оформлювач М.С. Мендор. Харків: Фоліо, 2021. 446 с.; **Брехуненко Віктор, Ковальчук Володимир, Ковальчук Михайло, Корнієнко Вячеслав.** «Братня» навала. Війни Росії проти України ХІІ-ХХІ

ст. Вид. друге. К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, 2018. 248 с.; **Війна в історичній та індивідуальній пам'яті (ВІП 2023)**: VI Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Кривий Ріг, 28 жовтня 2023 р.): тези доповідей / Збірник за загальною редакцією Шайкан В.О., в.о. зав. кафедри соціально-гуманітарних наук, доктор історичних наук, професор. Технічний редактор: Пурій Г.В., в.о. зав. кафедри публічного управління та адміністрування, к.е.н., доцент / Затверджено до друку Вченою радою «Державного університету економіки і технологій» (протокол № 6 від 30.XI. 2023 р.). Кривий Ріг, 2023. 311 с. (Електронний ресурс); **Війна в історичній та індивідуальній пам'яті**: Колективна монографія за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 28 жовтня 2024 р.) / За заг. ред. д.і.н., професора Валентини Шайкан; техн. ред.: к.е.н., доцент Ганна Пурій; рецензенти: Михальчук Р. Ю., к.і.н., професор кафедри всесвітньої історії, Рівненський державний гуманітарний університет; Суздаль М. М., к.і.н., спеціаліст вищої категорії, методист, зав. циклової комісії «Соціально-економічні та філологічні дисципліни», Криворізький фаховий медичний коледж; Шелудякова Н. А., к.і.н., доцент, кафедра міжнародних відносин, Державний університет економіки і технологій. Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2024. 330 с. (84 автори). **URL: <https://www.oktanprint.cz/p/viina-v-istorychnii-ta-individualnii-pamyati-24>**; **Власюк Олександр, Кононенко Сергій**. Кремлівська АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ: Роздуми в контексті війни: монографія. К.: НІСД, 2017. 304 с.; **Гібридна війна: in verbo et in praxi**: монографія / Донецький національний університет імені Василя Стуса / під. заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 412 с. (Електронний ресурс); **Грицак Ярослав**. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал, 2022. 416 с.; **Дюрозель Жан-Батіст**. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів. Пер. з франц. Київ: Основи, 2005. 903 с.; **Зінченко Олександр**. Як українці зруйнували імперію зла. Х.: Віват, 2024. 560 с.; (Серія: Історія та політика); **Кузнєцова Євгенія**. Мова – меч. Як говорила Радянська імперія. Науково-популярне видання. Вид-ня друге, випр. й доп. Х.-Глибока: ПП «Юнісофт» - Твоя Підпільна Гуманітарка, 2024. 376 с.; **Кульчицький С.** Україна і Росія: переваги і небезпеки «особливих відносин». Роздуми історика. К., 2004; **Куць. О.М.** Мовна політика в державотворчих процесах України. Харків, 2004; **Масенко Л.** Мова і суспільство: постколоніальний вимір. Вид-ня 2-ге. К., 2004; **Почему Україна не Россия** / Автор-сост. А.А. Кокотюха. Харків, 2005; **Перший Всеукраїнський перепис населення**: історичні, методологічні, соціальні, економічні, етнічні аспекти. К., 2004; **Проблеми інтеграції кримських репатріантів в українське суспільство**. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 13-14 травня 2004 р. К., 2004; **Рябчук М.** Зона відчуження: Українська олігархія між Сходом і Заходом. К., 2004; **Саржан А.** Социально-экономические и политические процессы в Донбассе (1945-1998 гг.). Монография. Донецк, 1998; **Україна в сучасній системі дво- і багатосторонніх відносин (1991-2013 рр.)**:

Монографія. Наук. редакція д.і.н., професора С.С. Трояна. К., 2014, 226 с.; **Україна і Росія: хроніка взаємин 1991-2003 рр.** Одеса, 2005; **Українська мова в ХХ сторіччі: історія лінгвоциду** /Уклад. Л. Масенко, В. Кубайчук, О. Демська-Кульчицька. К., 2005; **Українська поезія під судом КГБ: кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців.** Львів, 2004; **Українське суспільство на шляху перетворень: західна інтерпретація** / За ред.. В. Ісаїва. К., 2004; **Українство у світі: традиційність культури та спільноти взаємин.** К., 2004; **Хроніки современной Украины. Том 3. 1997-1998.** К., 2003; **Чекаленко Л.** Зовнішня політика і безпека України. Монографія. К., 2004; **Юрій М.Ф.** Соціокультурний світ України. Вид-ня 2-ге. К., 2004; **Котляревский Ю.Л.** Оранжевая революция: Глазами консультанта. Ростов-на-Дону, 2005; **На фоне Оранжевой революции. Украина между Востоком и Западом: Вчера, сегодня, завтра** /Под ред. К.Ф. Затулина. М., 2005; **Травников А.** Коса Тузла и стратегические интересы России. Ростов-на-Дону, 2005 та ін.

Варто пам'ятати, що у системі Інтернет у Вікісховищі можна також знайти цікаві мультимедійні матеріали за певною темою письмової роботи.

Підрозділ 1.2. розділу I може об'єднувати одразу два питання й мати наступну назву: 1.2. Джерельна база, методологічні принципи і методи дослідження теми «Українсько-російські стосунки кінця ХХ – початку ХХІ ст. (1991 – 2014 рр.): соціокультурний аспект».

Даний підрозділ має певні особливості, адже автору необхідно аналізувати джерельну базу, яка торкається, по-перше, документів і матеріалів на стику історії, правознавства і політології, а по-друге, базується на доволі великому комплексі нормативно-правових джерел. У Вступі до письмових робіт за цією темою вже йшлося про такий вид джерел. У підрозділі важливо розкрити загальні засади внутрішньої та зовнішньої політики ерефії, України, правові норми культурного розвитку етнічних меншин, особливості та проблеми. До таких документів відносимо: «Декларацію про державний суверенітет Росії» (12 червня 1990 р.), «Декларацію про державний суверенітет України» (16 липня 1990 р.); референдуми (російського 17 березня 1991 р.; всеукраїнського – 1 грудня 1991 р.) та їх наслідки; Закон України про національні меншини в Україні (25 червня 1992 р.); Конституція України (28 червня 1996 р.); Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 р. № 10-рп/99 про офіційне тлумачення положень ст.10 Конституції України щодо застосування державної мови; Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» (2 квітень 1991 р.); Договір «Про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією» від 31 травня 1997 р. (ратифіковано 14 січня 1998 р.); **Закон**

України «Про припинення дії Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією» (з 1 квітня 2019 р. відповідно до статті 70 Віденської конвенції про право міжнародних договорів) від 6 грудня 2018 р. № 2643-VIII Президент України П. Порошенко та ін.

Більш широко та на основі наведених прикладів розтлумачуємо застосування головних методологічних принципів і методів дослідження. Так, вже згадувалось про основні методологічні принципи та методи дослідження з історії, отже наведемо приклади їх застосування до запропонованої теми «Українсько-російські стосунки кінця ХХ – початку ХХІ ст. (1991 – 2014 рр.): соціокультурний аспект»:

Принципи об'єктивності, історизму, системності, всебічності дозволяють дослідити особливості українсько-російських стосунків в гуманітарному аспекті – освіті, науці, культурі, релігії, етнонаціонального розвитку у період з 1991 по 2014 роки, а саме:

- *принцип об'єктивності вимагає від автора дослідження виваженості в оцінках кожної події, явища, події, а також максимальної об'єктивності під час їх аналізу та інтерпретацій;*
- *принцип історизму вимагає від автора дослідження дотримуватися конкретно-історичного підходу до аналізу формування та розвитку українсько-російських стосунків в гуманітарному аспекті за умов того періоду, цей принцип вимагає чіткої відповіді на низку питань: коли і за яких обставин те чи інше явище, та чи інша подія, ті чи інші стосунки виникли, які основні стани, етапи у своєму розвитку пройшли, чим стали тощо;*
- *принцип системності спонукає дослідника враховувати наукові доробки у вивченні цієї теми своїх попередників, які теж зробили певний внесок у це дослідження; дослідник аналізує, враховує та систематизує всі отримані здобутки з метою формування цілісного й більш повного бачення й розуміння проблеми;*
- *принцип всебічності передбачає якомога повніше вивчення теми «з усіх боків», якомога більшого залучення матеріалів і*

наявних документів, щоб якомога повніше дослідити тему своєї роботи.

Автор письмової роботи презентує вироблений ним у процесі дослідження теми понятійно-категоріальний апарат курсової або кваліфікаційної магістерської роботи. У даному випадку, до таких усталених понять і дефініцій можуть бути віднесені: «міжнародні стосунки», «культуральна/культурна комунікація», «глобалізм», «партнерство», «суб'єкт міжнародних відносин», «конфронтація між протилежними системами», «нове зовнішньополітичне мислення», «загострення міжнаціональних відносин», «розвал світової системи соціалізму», «постбіполярний світ», «міжнародний тероризм», «гібридна війна», «інформаційна війна», «постмодерна війна», «конфронтація», «східна деструкційно-паразитуюча цивілізація», «руський мир».

Додатково до вже наведених джерел, з метою розуміння проблеми, рекомендованими можуть бути наступні: Грушевський М. С. Хто такі українці і чого вони хочуть ?. К.: Знання України, 1991. 240 с. (пройшло вже більше 100 років з написання цієї праці й вона вже вважається історичним джерелом); **Україна – Росія 1990-2000 рр.: Документи та матеріали.** К.: Юрінком Інтер, 2001; **Хрестоматія з історії України /Упорядник та автор коментарів О.М. Уривалкін. К.: КНТ, 2007.520 с. (Документи і матеріали: Розділ XVIII. Україна в період перебудови та відродження незалежності (1985-1991 рр.); Розділ XIX. Україна в умовах незалежності).**

Припускаємо, що наступним другим розділом для письмових робіт може стати:

Розділ II. «Міжнародні відносини між Україною і Російською Федерацією в умовах постбіполярного світу: соціокультурний аспект 90-х років ХХ – до 2014 р. ХХІ ст.»

Підрозділи:

2.1. Закінчення «холодної війни». Загальні тенденції розвитку міжнародних відносин в умовах постбіполярності.

Розпочинаємо з аналізу ситуації, у якому перебував колишній Радянський Союз наприкінці 80-х років ХХ ст.: радянську імперію поступово розхитував її тоталітарний державно-політичний лад; її вже не рятували горбачовські реформи – «перебудова», «демократизація» та «гласність». Найстрашнішим ворогом тодішньої тоталітарної системи стала внутрішня криза КПРС, адже вона була її основою. Саме у другій половині 80-х років ХХ ст. своє «друге дихання» отримали національно-визвольні рухи. В союзних республіках

виникли потужні організації, рухи, партії, які прагнули скористатися конституційним правом виходу зі складу СРСР. Розпочато процес розпаду радянської імперії. Важливо назвати причини загострення міжнародних відносин і міжнародних конфліктів, політичної боротьби під час проведення виборів до Верховних Рад колишніх союзних республік, референдумів. «Війна законів» між парламентами СРСР та Росії. Проект нової союзної угоди, створення Співдружності Суверенних Держав (СНД, 23 липня 1991 р.). Серпневий державний переворот 1991 р. (московський, 19-22 серпня) та його наслідки. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. «Парад суверенітетів». Результати Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. Припинення існування СРСР і Створення Співдружності Незалежних Держав 8 грудня – 21 грудня 1991 р. Розпад радянської імперії як наслідок «глибинних дезінтеграційних процесів». Закінчення «холодної війни» як процес «краху тоталітарних режимів у країнах Центральної і Південно-Східної Європи в результаті переможних демократичних революцій, що привели до розпаду світової системи соціалізму, з об'єднанням Німеччини й розвалом могутнього Радянського Союзу [Салабай В.Ф., Дудко І.Д., Борисенко М.В., Чуб М.П. Історія міжнародних відносин і зовнішньої політики. ХХ – початок ХХІ ст. Навчальний посібник. Друге видання, без змін. К.: КНЕУ, 2008. С. 286]». Далі пишемо про глобальну зміну геополітичної системи світу та називаємо ці зміни. Відмічаємо, як на «геополітичному кліматі Європи» відобразилося створення незалежної України. Реакція світу на створення незалежної й демократичної України: «без України Росія нездатна відродити євразійську імперію [Салабай В.Ф., Дудко І.Д., Борисенко М.В., Чуб М.П. Історія міжнародних відносин і зовнішньої політики. ХХ – початок ХХІ ст. Навчальний посібник. Друге видання, без змін. К.: КНЕУ, 2008. С. 288]». Нарада голів країн-членів НАТО 5-6 липня 1990 р., прийняття Лондонської декларації як «нові реалії політичного життя». Декларація Римської сесії Ради НАТО 1991 р. і нова стратегічна концепція альянсу. Брюссельський саміт НАТО 10-11 січня 1994 р.: запровадження програми «Партнерство заради миру» (ПМЗ) як нового підходу до співробітництва з країнами Центральної і Східної Європи (ЦСЄ) і колишнього СРСР; як нової військової концепції Багатонаціональних об'єднаних оперативних сил (БООТС); обговорення питання про розповсюдження ядерної зброї; розвиток програми співробітництва з країнами Середземномор'я.

Робимо стислий висновок про розпад СРСР, який мав глобальні міжнародні наслідки: крах біполярної системи міжнародних відносин; США як

незаперечний лідер світу; Європейський Союз, Маастрихтська угода 1992 р. та зміцнення позиції Європи; об'єднання Німеччини та ліквідація Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин тощо.

2.2. Історичні передумови формування нових міждержавних стосунків між Росією та Україною та принципи міждержавних російсько-українських стосунків в умовах постбіполярності (90-ті роки ХХ ст. – 2014 р. ХХІ ст.).

Робимо історичний екскурс в історію: аналізуємо історію міждержавних стосунків України і Московії - держави Богдана Хмельницького і московського царства Олексія Романова першої половини – середини ХVII ст., Переяславську Раду і Чигиринсько-Московські Березневі статті 1654 р.; аналізуємо політику Богдана Хмельницького 1654-1657 рр. та кризу козацької автономії у період 1657- 1663 (або 1663-1687) років як період «Руїни», політичного розколу України в ході громадянської війни, висвітлюємо порушення московським царем умови Березневих статей 1654 р. й всіх інших договорів гетьманів України, які обмежували права українців, призначали своїх полковників та інших посадових осіб, зобов'язували перейти під владу московського патріархату, гетьман втрачав право на дипломатичну діяльність тощо. На кінець ХVII ст. міждержавні відносини України з Московією втратили свої першопочаткові права та зобов'язання, автономність України зведена була на залежну від метрополії окраїну. А у ХVIII – ХІХ ст. Україна зазнала подальшої інкорпорації Гетьманату до складу Російської імперії, ліквідовано було Запорозьку Січ як осередок козацької республіки, відбулась остаточна ліквідація залишків автономного статусу Гетьманату, у червні 1783 р. введено кріпацтво, а до всього цього скасовано було козацьке самоврядування, а козаків спочатку зрівняно в правах з державними селянами, згодом перетворено у кріпаків. В законодавчих актах і розпорядженнях московського царського уряду назву Гетьманщини замінено було після українсько-московського договору 1654 р. на Малоросію, ця назва застосовувалася пізніше й як історико-географічне поняття до початку ХХ ст. Автор роботи розкриває та аналізує процеси та події в Україні ХІХ ст.: причини зародження різних рухів, кризу феодально-кріпосницьких відносин, скасування кріпацтва у 1861 р., загальноросійські реформи середини ХІХ – 70-80-х років ХІХ ст. Акцент робиться на аналіз політики імперії в сфері науки і культури, особливо, на «перекачуванні» інтелектуалів з України до різних установ й інституцій російської імперії. Валуєвський циркуляр 1863 р. як наказ російського царату про заборону видання шкільної та релігійної літератури українською мовою; введення

цензури для творів «красного письменства». Фактичне припинення з 1863 р. в імперії видання книг українською мовою. Емський указ 17 травня 1876 р. як «вінець антиукраїнських акцій» у російській імперії: заборона видання в імперії оригінальних творів і перекладів українською мовою, заборона ввезення українських книжок і брошур, виданих за кордоном; заборона театральних вистав, концертів, виконання пісень, друкування текстів до нот українською мовою; заборонено видання газети «Київський телеграф»; вислання Михайла Драгоманова і Павла Чубинського за межі України як «невиправних і безперечно небезпечних агітаторів». Ситуація зовсім не змінилася й у ХХ ст., коли Радянська Україна опинилася без ознак суверенітету, «передавши в союзнє, а насправді – московське підпорядкування управління освітою, наукою та культурою». Радянська політика коренізації (українізації): її суть; «національне відродження» 20-х років; українізація та освіта; вища школа та наука; «розстріляне відродження». Судові процеси проти українських інтелектуалів у 20-х -30-х роках ХХ ст.. Великий терор 1937-1938 рр. та наслідки політичних репресій в Україні. «Політична реабілітація», «відлига». Ліквідація Гулагу.«Шістдесятники» і «дисидентство», «Тамвидав», «Самвидав». Погром церкви; розвиток народної освіти; розвиток науки; культура і мистецтво 50-80-х років ХХ ст. в Україні: проблеми, втрати, «радянська номенклатура». Українські правозахисники та правозахисний рух 70-80х рр. ХХ ст. Опозиційний рух і репресії проти інтелігенції.

Чинники, що зумовили Проголошення Незалежності України. Проблема встановлення нового формату російсько-українських відносин на основі міжнародного права. Боротьба за історичну пам'ять. Російські міфи про «старшого брата», «спільного походження трьох східнослов'янських народів», «про історичну єдність українців і росіян» тощо. Зіткнення двох різних світоглядів та інтерпретацій історичних подій як непримиренний ідеологічний чинник в українсько-російських відносинах. Сучасна «постмодерна війна» між російською федерацією й Україною – це війна не тільки за території, але й за ідентичності, моральні й культуральні цінності й розуми людей. Польські дослідники Банасік і Парафіянович про сучасну гібридну війну як «конфронтацію східної деструкційно-паразитуючої цивілізації із християнською цивілізацією Заходу».

Принципи міждержавних стосунків як необхідна умова тісної співпраці. Загальні принципи міждержавного співробітництва держав і країн світу – це принципи поваги суверенної рівності держав світу, невтручання, самовизначення народів і націй, визнання рівноправності у міжнародних

відносинах. Принцип суверенної рівності держав як один з наріжних каменів всієї міжнародної системи, перший принцип Статуту ООН. Принцип невтручання як заборона прямого чи непрямого втручання з будь-яких причин у внутрішні та зовнішні справи будь-якої держави. Автор дослідження аналізує договірну базу двосторонніх відносин України з Росією у період 90-х років ХХ ст. – 2014 р.: основні нормативно-правові документи регулювання міждержавних стосунків у сфері науки, освіти і культури. Такою нормативно-правовою базою є Договір між двома державами, Протокол про встановлення дипломатичних відносин, Договір про дружбу, співробітництво і партнерство, Угода між Міністерством освіти і науки України і Міністерством освіти і науки Російської Федерації про першочергові заходи з розвитку науково-освітнього співробітництва на 2010-2012 рр., горезвісний Будапештський меморандум, Програма співробітництва між Міністерством культури і туризму України і Міністерством культури Російської Федерації на 2010-2014 рр., Угода про культурне співробітництво між Міністерством культури України і Міністерством культури Російської Федерації, Угода про наукове технічне співробітництво між НАУ та Урядом Москви, Угода між Урядом України і Урядом РФ про співробітництво в галузі культури, науки, освіти, Угода МОН України та Міністерством загальної професійної освіти РФ про співробітництво у галузі освіти тощо.

Основна проблема російсько-українських міждержавних стосунків у соціокультурній сфері 90-х років ХХ – 2014 р. – це неузгодженість і непримиренність ідеологічних позицій, неможливість і небажання координувати спільні зусилля у розв'язанні гуманітарних проблем, відсутність спільного бачення проблем в цілому.

Припускаємо, що наступним третім розділом ЛИШЕ для кваліфікаційної магістерської роботи може стати:

Розділ III. «Реалізація міждержавних стосунків: соціокультурний аспект 90-х років ХХ – до 2014 р. ХХІ ст.»

Підрозділи:

3.1. Відносини в сфері освіти і науки.

Рекомендуємо розпочати цей розділ і підрозділ з аналізу саме базових принципів співробітництва у сфері освіти і науки, які вдалося узгодити між міністерствами, установами, організаціями РФ і Україною у період 90-х років ХХ ст. й до 2014 р. – до початку агресії росії проти суверенної України. До визначеного часу можливого співробітництва було певне погодження стосовно розв'язання проблем, що мали місце у гуманітарній частині в

цілому: це стосувалося поваги до історичної, наукової, культурної спадщини та неможливість використання будь-яких радянських тоталітарних підходів у здійсненні культурної політики; з'ясовано питання про подальшу долю українців в РФ та росіян в Україні; розпочато роботу державних інституцій, які спрямовували свою діяльність на розв'язання гострих питань, серед яких й про рівноправність національних меншин у здійсненні захисту своїх прав на саморозвиток в межах держав, підтримка діаспор, спільні наукові проекти та програми, двостороннє визнання досягнень тощо. Важливо зробити акцент на висвітленні надзвичайно гострої та дражливої проблеми як розширення російського культурного простору в Україні. Саме за підтримки «п'ятої колони» - внутрішніх тодішніх колаборантів-зрадників в Україні, розпочали свою чорну роботу діячі «Русского мира». І якщо політика України на той час полягала, у першу чергу, підтримці української діаспори в Росії, збереження української ідентичності та цінностей, презентації української культури та мистецтва на міжнародному рівні, то «Русский мир» готував плацдарм для створення нової Російської імперії й на території незалежної і суверенної України також, тобто, відбувалася підготовка до експансії чужих територій.

Що встигли зробити та чого досягли спільні зусилля обох держав за 23 роки у соціокультурній сфері? Варто провести аналіз таких питань як: визнання документів про отримання освіти і наукових звань і ступенів; реформування радянської системи освіти за вимогами болонського процесу; участь у міжнародних проектах з написання сучасних підручників з історії (брали участь Україна, РФ, Білорусь, Литва), розробка спільних наукових проектів і програм як спільне бачення майбутнього науково-технічного прогресу тощо.

3.2. Міждержавна співпраця між Росією та Україною у сфері культури.

Згідно міждержавних договорів України і Російської Федерації у період 90-х років ХХ ст. й до 2014 р. у сфері культури, були передбачені різні заходи розвитку національної культури. Важливо згадати про те, що Верховна Рада України 19 лютого 1992 р. ухвалила «Основи законодавства про культуру», яке передбачало подальше прийняття вже галузевих постанов і законів у цій сфері. Треба зробити огляд діяльності Фонду розвитку культур національних меншин України. Україна опинилася перед низькою проблем, особливо, з ситуацією навколо визначення пріоритетів розвитку культури українського народу, давалися взнаки й запізнення «з науковим, правовим обґрунтуванням і практичним врегулюванням відносин інтелектуальної власності. Розвиток культури (особливо мистецтва) стикається з низькою складних проблем і труднощів в ринкових умовах. З одного боку, загроза

опинитись без засобів до існування, з іншого – небезпека тотальної комерціалізації, що обумовило кризу, яка найбільш болісно позначилась на сфері культури [Історія світової культури / Під заг. ред. М.В. Дедкова. Запоріжжя: Дике Поле, 2009. С. 328-329]». Державний бюджет України мав змогу фінансувати сферу культури «лише на чверть або третю частину від її першочергових потреб». Українська культура опинилася перед глобальними викликами: або зникає, тобто розчиняється серед інших культур, або пропонує світові свою культуру. Характерна особливість розвитку української культури: розгортання діяльності добровільних товариств, асоціацій, об'єднань і фондів, які співпрацюють з різними зарубіжними культурними інституціями, серед яких і російськими. Плюралізм як основа розвитку літературно-мистецького процесу та відмова від соціалістичного реалізму як єдиного, що має право на існування. Постмодернізм в літературі України. Надбання та недоліки видавничої справи в Україні (67 % книжок видається державною мовою, але український ринок на 90 % заповнюється російськомовними виданнями: РФ експортує в Україну 12 % виданих на її території книг, вивозячи щорічно з неї до 100 млн. доларів США; більшість засобів масової інформації є російськомовними; дерусифікація усіх сфер життя блокується, права україномовних в Криму, на Сході та Півдні України ігноруються; наступ російськомовного продукту на україномовні регіони [Історія світової культури / Під заг. ред. М.В. Дедкова. Запоріжжя: Дике Поле, 2009. С. 333-334]. Загроза звуження сфери вживання української мови як такої, що веде до звуження сфери духовності, духовного зубожіння та деградації. Навести історичні приклади національного приниження українців: «Від царя Петра I до Михайла Сулова вийшло 20 указів, циркулярів, постанов про заборону або дискримінацію української мови та культури. Будь-яка спроба захисту національної мови розцінювалась як націоналізм [Історія світової культури / Під заг. ред. М.В. Дедкова. Запоріжжя: Дике Поле, 2009. С. 334]». За Конституцією України 1996 р. українська мова є мовою державною, а решта мов вважається мовами національних меншин. Державна програма розвитку української та інших національних мов на період до 2000 р. Проблеми театрального мистецтва в Україні як фінансове зубожіння у всіх його сферах. Досягнення театрального мистецтва в Україні: поява нових форм, жанрів та стилів, поява нових театральних центрів, театрів-студій, «театрів одного актора», «театрів історичного портрета», приватних театрів, тетрів пластичної драми. Український балет і сценічний танець, духовна музика. Започаткування в Україні нових фестивалів та конкурсів: оперного мистецтва, органної та фортепіанної музики, піаністів, скрипалів: міжнародні конкурси імені М. Лисенка, піаністів імені В. Горовиця, молодих виконавців імені В. Крайнева, фестивалі оперного мистецтва імені С. Крушельницької у Львові; міжнародні конкурси юних скрипалів у Харкові, конкурси імені С. Людкевича у Львові, імені Д. Січинського в Івано-Франківську, імені К. Стеценка та імені М. Леонтовича в Києві; міжнародний фестиваль фортепіанної музики імені Володимира Віардо у Запоріжжі 2006 р. (взяли участь 76 юних піаністів із

України, Росії, Білорусі, Молдови, Польщі. Майстри українського балету, плеада талановитих виконавців оперних і балетних партій; диригенти, піаністи, скрипалі, вокалісти, співаки України. Відродження в Україні мистецтва кобзарів та лірників, духовної музики; розвиток української популярної музики 90-х років-2014 р. Причини слабкого в конкурентоспроможності українського шоу-бізнесу у порівнянні з російським: відсутність схеми та досвіду у допомозі здібним та обдарованим музикантам і співакам; від'їзд до Москви «у пошуках слави і грошей». Розвиток сучасної української пісні, прорив української естради до Європи: «Дикі танці» у виконанні Руслани Лижичко як нове слово у світі музики. Українське образотворче мистецтво. Твори українських-художників постмодерністів та нові напрямки: неоромантизм і психоделіка, експресіонізм і неоархаїка. Зростання виставкових залів і галерей. Створення в київському «Арсеналі» Національного Ермітажу (2004 р.). Державні і недержавні музеї, краєзнавчі музеї, заповідники та національні історико-етнографічні, архітектурно-історичні, історико-культурні заповідники. Створення Всеукраїнського фонду відновлення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини (від 1996 р.). Нове українське фільмовиробництво (національна кіностудія імені Олександра Довженка). Проблеми національного кіноринку: кінопрокату, кінематографу. Стан телебачення, комерціалізація ЗМІ, формування громадського телебачення. Фізкультура і спорт – невід'ємна частина національної культури. Духовне відродження українського народу (релігія та церква; Закон про свободу совісті та релігійні організації від 23 квітня 1991 р.).

Й головна теза для висновку однозначно наступна: «З переходом до ринкових відносин культура вимагає невідкладних захисних заходів. На культурі не економлять і не заробляють. Умова для успішного розвитку держави одна: МАЄ БУТИ ПРЯМИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЗАХИСТ КУЛЬТУРИ, ТРЕБА ВКЛАДАТИ ДОСТАТНЬО КОШТІВ В ОСВІТУ, НАУКУ І КУЛЬТУРУ [Історія світової культури / Під заг. ред. М.В. Дедкова. Запоріжжя: Дике Поле, 2009. С. 347]».

IV. Про що пишемо у Висновках.

Кожний розділ і підрозділ курсової, кваліфікаційної магістерської роботи несе певну інформацію, вже були зроблені певні висновки, залишається їх скомпонувати у загальні висновки. Автор письмової роботи узагальнює досліджену історіографію та джерела за темою; відмічає особливості становлення та розвитку нових українсько-російських стосунків у 90-х роках ХХ ст. й до 2014 року у соціокультурному аспекті; робиться акцент на тому, що широкі можливості для такого міждержавного співробітництва у сфері освіти, науки і культури пов'язані із спільністю колишнього відкритого радянського освітнього та культурного простору, який потягнув й створив низку цілеспрямованих гуманітарних проблем й навіть гуманітарних катастроф саме в українському соціокультурному просторі. Наслідки від такої культуральної пострадянської і російської диверсії в Україні були

прогнозовані, ці спільні проекти, програми, заходи несли велику ідеологічну небезпеку від ерефії для української суверенності та незалежності. Саме ці наслідки сьогодні ми долаємо й відстоїмо право на існування своєї держави України одинадцятий рік у жорстокій війні, яку розпочав проти нашої держави рашизм ХХІ століття.

V. Як оформлюємо СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ з теми дослідження.

Список використаних джерел та літератури нумерується за абеткою та арабськими цифрами:

1. **Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики** / Кер-к проекту П.П. Гай-Нижник. К., 2016, 586 с.
2. **Баскакова А.С.** Історіографічний аспект кримськотатарської проблеми в українсько-російських відносинах (1991-2014). Гілея. 2015. Вип. 97. С. 109-114 (електронний ресурс).
3. **Гай-Нижник П.П.** Росія проти України (1990-2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. К.: «МП Леся», 2017. 332 с.
4. **Грушевський М. С.** Хто такі українці і чого вони хочуть ?. К.: Знання України, 1991. 240 с. (пройшло вже більше 100 років з написання цієї праці й вона вже вважається історичним джерелом).
5. **Російська агресія проти України: правда і вигадки, причини і наслідки** / Кер-к проекту П.П. Гай-Нижник. К.: «МП Леся», 2018, 435 с.
6. **Бойко О.Д.** 30 років незалежності України: у 2-х т. Т. 1. До 18 серпня 1991 року / Олександр Дмитрович Бойко; Данило Яневський (продюсер проекту), вступне слово; худож.-оформлювач М.С. Мендор. Харків: Фоліо, 2021. 446 с.
7. **Бойко О.Д.** 30 років незалежності України: у 2-х т. Т. 2. Від 18 серпня 1991 року до 31 грудня 1991 р. / Олександр Дмитрович Бойко; Данило Яневський (продюсер проекту), вступне слово; худож.-оформлювач М.С. Мендор. Харків: Фоліо, 2021. 446 с.
8. **Брехуненко Віктор, Ковальчук Володимир, Ковальчук Михайло, Корнієнко Вячеслав.** «Братня» навала. Війни Росії проти України ХІІ-ХХІ ст. Вид. друге. К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, 2018. 248 с.
9. **Війна в історичній та індивідуальній пам'яті (ВІП 2023): VI Всеукраїнська науково-практична конференція** (м. Кривий Ріг, 28 жовтня 2023 р.): тези доповідей / Збірник за загальною редакцією Шайкан В.О., в.о. зав. кафедри соціально-гуманітарних наук, доктор історичних наук, професор. Технічний редактор: Пурій Г.В., в.о. зав. кафедри публічного управління та адміністрування,

к.е.н., доцент / Затверджено до друку Вченою радою «Державного університету економіки і технологій» (протокол № 6 від 30.XI. 2023 р.). Кривий Ріг, 2023. 311 с. (Електронний ресурс).

10. **Війна в історичній та індивідуальній пам'яті:** Колективна монографія за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 28 жовтня 2024 р.) / За заг. ред. д.і.н., професора Валентини Шайкан; техн. ред.: к.е.н., доцент Ганна Пурій; рецензенти: Михальчук Р. Ю., к.і.н., професор кафедри всесвітньої історії, Рівненський державний гуманітарний університет; Суздаль М. М., к.і.н., спеціаліст вищої категорії, методист, зав. циклової комісії «Соціально-економічні та філологічні дисципліни», Криворізький фаховий медичний коледж; Шелудякова Н. А., к.і.н., доцент, кафедра міжнародних відносин, Державний університет економіки і технологій. Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2024. 330 с. (84 автори). *URL: [https:// www.oktanprint.cz/p/viina-v-istorychnii-ta-individualnii-pamyati-24](https://www.oktanprint.cz/p/viina-v-istorychnii-ta-individualnii-pamyati-24)*
11. **Власюк Олександр, Кононенко Сергій.** Кремлівська АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ: Роздуми в контексті війни: монографія. К.: НІСД, 2017. 304 с.
12. **Гібридна війна: in verbo et in praxi:** монографія / Донецький національний університет імені Василя Стуса / під. заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 412 с. (Електронний ресурс).
13. **Грицак Ярослав.** Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал, 2022. 416 с.; **Дюрозель Жан-Батіст.** Історія дипломатії від 1919 року до наших днів. Пер. з франц. Київ: Основи, 2005. 903 с.
14. **Зінченко Олександр.** Як українці зруйнували імперію зла. Х.: Віват, 2024. 560 с.; (Серія: Історія та політика).
15. **Історія світової культури** / Під заг. ред. М.В. Дєдкова. Запоріжжя: Дике Поле, 2009. 376 с.
16. **Котляревский Ю.Л.** Оранжевая революция: Глазами консультанта. Ростов-на-Дону, 2005.
17. **Кузнєцова Євгенія.** Мова – меч. Як говорила Радянська імперія. Науково-популярне видання. Вид-ня друге, випр. й доп. Харків-Глибока: ПП «Юнісофт» - Твоя Підпільна Гуманітарка, 2024. 376 с.
18. **Кульчицький С.** Україна і Росія: переваги і небезпеки «особливих відносин». Роздуми історика. К., 2004.
19. **Куць О.М.** Мовна політика в державотворчих процесах України. Харків, 2004.
20. **Масенко Л.** Мова і суспільство: постколоніальний вимір. Вид-ня 2-ге.

- К., 2004.
21. **На фоне Оранжевой революции. Украина между Востоком и Западом: Вчера, сегодня, завтра** /Под ред. К.Ф. Затулина. М., 2005.
 22. **Почему Україна не Россия** / Автор-сост. А.А. Кокотюха. Харків, 2005.
 23. **Перший Всеукраїнський перепис населення: історичні, методологічні, соціальні, економічні, етнічні аспекти.** К., 2004.
 24. **Проблеми інтеграції кримських репатріантів в українське суспільство.** Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 13-14 травня 2004 р. К., 2004.
 25. **Рябчук М.** Зона відчуження: Українська олігархія між Сходом і Заходом. К., 2004.
 26. **Салабай В.Ф., Дудко І.Д., Борисенко М.В., Чуб М.П.** Історія міжнародних відносин і зовнішньої політики. ХХ – початок ХХІ ст. Навчальний посібник. Друге вид-ня, без змін. К.: КНЕУ, 2008. 368 с.
 27. **Саржан А.** Социально-экономические и политические процессы в Донбассе (1945-1998 гг.). Монография. Донецк, 1998.
 28. **Травников А.** Коса Тузла и стратегические интересы России. Ростов-на-Дону, 2005.
 29. **Україна в сучасній системі дво - і багатосторонніх відносин (1991-2013 рр.):** Монографія. Наук. редакція д.і.н., професора С.С. Трояна. К., 2014, 226 с.
 30. **Україна – Росія 1990-2000 рр.: Документи та матеріали.** К.: Юрінком Інтер, 2001.
 31. **Україна і Росія: хроніка взаємин 1991-2003 рр.** Одеса, 2005.
 32. **Українська мова в ХХ сторіччі: історія лінгвоциду** /Уклад. Л. Масенко, В. Кубайчук, О. Демська-Кульчицька. К., 2005.
 33. **Українська поезія під судом КГБ: кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців.** Львів, 2004.
 34. **Українське суспільство на шляху перетворень: західна інтерпретація** / За ред.. В. Ісаїва. К., 2004.
 35. **Українство у світі: традиційність культури та спільноти взаємин.** К., 2004.
 36. **Хрестоматія з історії України** /Упорядник та автор коментарів О.М. Уривалкін. К.: КНТ, 2007. 520 с. (**Документи і матеріали:** Розділ XVIII. Україна в період перебудови та відродження незалежності (1985-1991 рр.); Розділ XIX. Україна в умовах незалежності).
 37. **Хроники современной Украины. Том 3. 1997-1998.** К., 2003.
 38. **Чекаленко Л.** Зовнішня політика і безпека України. Монографія. К., 2004.
 39. **Шайкан А., Шайкан В.** Без знання правдивої давнини важко будувати майбутнє» (Ярослав Дашкевич): про першочергові

завдання українських істориків, походження та прабатьківщину східних слов'ян, «український сепаратизм» і «колабораціонізм» // «Спочатку був Дажбог ...». Колективна монографія за матеріалами I Всеукраїнської науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 09 листопада 2024 р.) / За заг. ред. д.і.н., професора Валентини Шайкан; техн. ред.: к.е.н., доцент Ганна Пурій; рец.: Бутченко Т. І., д. філософ. н., доцент, завідувач кафедри соціальної філософії та управління, Запорізький національний університет; Санжаровець В.М., к. філософ. н., доцент, кафедра соціальної роботи та реабілітації факультету лінгвістики та соціальних комунікацій, Державне некомерційне підприємство «Державний університет «Київський авіаційний інститут»»; Кулішов В.В., д. п., професор, кафедра міжнародних відносин, Державний університет економіки і технологій. Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2024. С. 9-36.
URL: <https://www.oktanprint.cz/p/spochayku-buv-dazhboh>

40. **Шайкан А., Шайкан В.** Про українську ідеологію, національне військо, українсько-польське протистояння та інші проблеми у роки Другої світової та сьогодні як болючі питання нашої історії // Колективна монографія «Війна в історичній та індивідуальній пам'яті» (2 др. арк.) за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 28 жовтня 2024 р.) / За заг. ред. д.і.н., професора Валентини Шайкан; техн. ред.: к.е.н., доцент Ганна Пурій; рец.: Михальчук Р. Ю., к. і. н., професор кафедри всесвітньої історії, Рівненський державний гуманітарний університет; Суздаль М. М., к. і., спеціаліст вищої категорії, методист, зав. циклової комісії «Соціально-економічні та філологічні дисципліни», Криворізький фаховий медичний коледж; Шелудякова Н. А., к. і., доцент, кафедра міжнародних відносин, Державний університет економіки і технологій. Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2024. С. 11-46. **URL:** <https://www.oktanprint.cz/p/viina-v-istorychnii-ta-individualnii-pamyati-24>
41. **Юрій М.Ф.** Соціокультурний світ України. Вид-ня 2-ге. К., 2004.

УВАГА!!!

ПРИКЛАДИ посилань за текстом письмових робіт:

Якщо за текстом здійснюється дослівне цитування іншого автора або авторів, то тоді посилання робиться у квадратних дужках наприкінці посилання, де цифрою позначається позиція книжки за авторством або за назвою у Списку використаних джерел та літератури, через кому

вказуються використані сторінки, лише тоді кавички закриваються:ПРИКЛАД:

«Сьогодні, за умов гібридної війни, ворожа пропутинська пропаганда є агресивно потужною і підступною. Але досвід у імперців величезний: століттями відпрацьовували базу засобів й прийомів впливу на свідомість людини. Потужною зброєю імперських ідеологів і пропагандистів стала наука, у першу чергу, історія, філологія, філософія, а сьогодні ще й психологія тощо. Будь-які диктаторські та тоталітарні режими ще у минулому сторіччі вдало підпорядкували собі всю гуманітарну сферу та опанували на свою користь її функціями, прийомами і засобами. Тобто, гуманітарна сфера у таких державах просякнута експансіонізмом й пропагує на увесь світ свої погляди, поширює та нав'язує свою політику, яка вже давно трансформована на тоталітарний спосіб мислення та ідеологію [39, с. 12-13]».

Якщо у письмовій роботі автор своїми словами передає зміст тексту, який він опрацював, то тоді посилання ставиться наприкінці певного речення або абзаца у квадратних дужках, ставиться наприкінці речення крапка:ПРИКЛАД:

Не менш цікавою та актуальною є проблема правового підґрунтя, кваліфікації діяльності та злочинів колаборантів в роки минулої Другої світової війни, особливо, з огляду на події сьогодення в Україні, кровопролитної війни, агресії та окупаційної політики путінської ерефії на території Луганщини, Харківщини, Донеччини, Запоріжжі, Херсонщини та Криму. Історія, на жаль, за своїми жахливими сценаріями, якщо своєчасно не усвідомити гіркий досвід минулого й не запобігти їх здійсненню, повторюється. Як на нашу думку, сьогодні важливо не повторити тих помилок, яких припустилася радянська правосудна система в цілому й в роки Другої світової, й в повоєнний час. Ще задовго до Другої світової радянський уряд порушував принцип презумпції невинності як один з основоположних принципів демократичного правового судочинства. Сьогодні не таємниця, що репресіям було піддано радянських військовополонених, їх родини, що є грубим порушенням норм міжнародного права. У Кримінальному кодексі СРСР й до, й під час війни не існувало взагалі понять «колаборант», «колабораціонізм», «пособник». Всі злочини, здійснені колаборантами, кваліфікувалися як «зрада Батьківщині». Радянська правосудна система сформулювала жорсткі принципи відповідальності й покарання воєнних злочинців й так само жорстко втілювала їх на практиці [40, с. 18].

Авторський колектив посібника «Методичні поради до написання курсових (бакалаврських, магістерських) і кваліфікаційних магістерських робіт з історії» бажає здобувачам вищої освіти успіхів у написанні курсової або кваліфікаційної магістерської роботи з історії !

Додаток А

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ**

ННЮІ	Навчально-науковий юридичний інститут
Кафедра	Соціально-гуманітарних наук
Освітньо-професійна програма, спеціальність, галузь знань	ОПП «Історія, правознавство» - для бакалаврату ОПП «Історія» - для магістрату Спеціальність: Для бакалаврату 2022, 2023 років вступу: 014/03 Середня освіта (Історія) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка Для бакалаврату 2024 р. вступу: 014/03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка Для бакалаврату 2025 р. вступу: А4 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) галузі знань А Освіта Для магістрату 2023 р., 2024 р. вступу: 032 Історія та археологія галузі знань 03 Гуманітарні науки Для магістрату 2025 р. вступу: В9 Історія та археологія галузі знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки
Форма навчання	Денна Заочна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

на тему

(повна назва теми)

**за
матеріалами**

(повна назва бази дослідження)

**Науковий
керівник**

*(наук. ступінь, вчене
звання)*

(підпис)

*(прізвище,
ініціали)*

Робота допущена до захисту в ЕК

Протокол засідання кафедри

від _____ 20__р. № ____

Завідувач

кафедри

(підпис)

Наук. ступень, вчене звання І

ініціали, прізвище

Кривий Ріг – 20__

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ННЮІ

Кафедра

Спеціальність

Форма

навчання

Група

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

**Завідувач
кафедри**

_____ (підпис)

(Прізвище, ініціали)

«_____» _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ¹

**1. Тема
роботи**

**Керівник
роботи**

затверджені наказом вищого навчального закладу від «__» _____ 20__ р.
№ _____

2. Строк подання здобувачем роботи до «__» _____ 20__ р.

3. Зміст МДР, об'єкт, предмет та мета дослідження:

Розділ 1.

Розділ 2.

Розділ 3.

Продовження додатку Б

Графічні матеріали

Предмет дослідження:

Мета кваліфікаційної роботи:

5.Дата видачі завдання « 02 » _вересня_ 2024_р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів МДР	Строк виконання етапів роботи	Відмітка керівника про виконання етапів (дата, підпис)
1	Підготовка розділу 1		
2	Підготовка розділу 2		
3.	Підготовка розділу 3		

4	Отримання відгуку від наукового керівника		
5	Подання кваліфікаційної магістерської роботи на перегляд завідувачу кафедри		
6	Ресстрація завершеної кваліфікаційної роботи		Ресстраційний №_1__ «__» _____202__ р.
7	Попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі		
8	Підготовка до захисту в ЕК		

Завдання підготував науковий керівник

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Завдання одержав

(підпис)

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

до кваліфікаційної магістерської роботи

Гайдукова Тетяна Вікторівна. Висвітлення теми «Друга світова війна. Рух Опору» в українських підручниках кінця ХХ – початку ХХІ ст. Рукопис.

Кваліфікаційна магістерська робота за освітньо-професійною програмою «ІСТОРІЯ» спеціальності 032 «Історія та археологія» галузі знань 03 Гуманітарні науки. Державний університет економіки і технологій. Кривий Ріг, 2025.

Кваліфікаційна робота присвячена питанням висвітлення теми «Друга світова війна. Рух опору» в шкільних підручниках з історії України кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Проведено аналіз змісту та контентного наповнення шкільних підручників з історії України кінця ХХ – початку ХХІ ст. та європейських підручників з історії. Досліджено зміни змісту навчальної літератури з історії, наявність джерел до теми у шкільних підручниках цього періоду та їх різноманітність.

У кваліфікаційній роботі на основі досліджених підручників старшої школи 10-11 класів кінця ХХ – початку ХХІ ст., статей науковців, викладачів та вчителів історії, у науково-методичних журналах різних років цього періоду досліджено основні тенденції у поданні матеріалу теми та види наочності, які використовувались у підручниках.

Досліджено контентне наповнення підручників 90-х років ХХ ст. - на початку ХХІ ст., його якісні зміни відповідно до новітніх наукових досліджень істориками цієї теми, зміни у навчальних програмах спочатку Міністерства народної освіти УРСР, потім МОН України, після цього – від 2010 року – Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, згодом знову Міністерства освіти і науки України.

Розглянуто висвітлення теми Друга світова війна та розгортання руху Опору у шкільних відручниках країн Європи (Польща, Німеччина, Франція, Велика Британія), присутність української історії у шкільних європейських підручниках

Ключові слова: Друга світова війна, Рух Опору, методи дослідження, методологія дослідження, підручник, нацистський окупаційний режим в Україні, підпільники, партизани, УЦК, ОУН - Б, ОУН - М, УПА, Трансністрія, дистрикт «Галичина», рейхскомісаріат «Україна».

ЗМІСТ

	стор.
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1.	8
1.1.	8
1.2.	21
1.3.	30
Висновки до розділу 1	36
РОЗДІЛ 2.	39
2.1	67
2.2.	
2.3.	
Висновки до розділу 2	
РОЗДІЛ 3.	70
3.1.	70
3.2.	80
3.3.	87
Висновки до розділу 3	90
ВИСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	98
ДОДАТКИ (за наявності)	103

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ПБ – гітлерівська поліція безпеки
СД – таємна нацистська державна поліція
ЦШПР – Центральний штаб партизанського руху
УШПР – Український штаб партизанського руху
СВГ – Ставка Верховного Головнокомандування
УПА – Українська повстанська армія
УВА – Українська визвольна армія
УНРА – Українська Народна Революційна Армія
УГВР – Українська Головна Визвольна Рада

ЗАЯВА

Я, _____,
засвідчую, що кваліфікаційна магістерська робота на тему:

« _____

_____»

написана мною самостійно. Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

дата

підпис

ініціали, прізвище (власноруч)

ВІДГУК

на кваліфікаційну магістерську роботу здобувача ОС «.....»²
Державного університету економіки і технологій

Здобувач: _____

Тема роботи: _____

Обсяг роботи: _____ стор., _____ табл., _____ рис., _____ літ. джерел

Ступінь розкриття теорії дослідження:

Оцінка самостійності та творчості при розкритті теми:

Оцінка наукової новизни, пропозицій та їх практичне значення:

Недоліки роботи:

Загальні висновки:

Науковий керівник _____
ініціали, прізвище) (підпис)

(посада,

(дата)

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну магістерську роботу здобувача ОС «.....»³
Державного університету економіки і технологій

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

На
тему: _____

1. Актуальність і практичне значення роботи:

2. Позитивні сторони у роботі, які бажає підкреслити рецензент:

3. Недоліки або дискусійні питання у роботі: _____

4. Оцінка якості запропонованих здобувачем заходів і пропозицій, їх практична цінність:

5. Загальний висновок рецензента (рекомендувати чи не рекомендувати):

Рецензент:

посада
ініціали)

(підпис)

(Прізвище,

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ**

**ОЦІНЮВАЛЬНИЙ ЛИСТ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ
РОБОТУ**

здобувача ОС «.....» спец.

(Прізвище, ім'я, по батькові)

Критерії	Нормативне значення, балів	Оцінка МДР за критеріями
<i>1. Оцінювання змістовних аспектів МДР</i>		
1.1. Загальний рівень розкриття теми (відповідність виконаної роботи затверженому завданню, повнота та рівень розв'язання завдань дослідження, досягнення поставленої мети)	0-10	
1.2. Теоретична цінність отриманих результатів (глибина, всебічність і повнота викладення теоретичного матеріалу, відображення дискусійних питань, загальний рівень опрацювання джерел, рівень узагальнення існуючих теоретичних підходів, методів і методик, обґрунтованість висновків щодо узагальнення теоретичних положень теми)	0- 15	
1.3. Практична цінність отриманих результатів (використання сучасних та оригінальних методів дослідження, наявність елементів наукової новизни, рівень вірогідності і надійності аналітичного обґрунтування, глибина аналітично-діагностичного вивчення стану прояву проблеми, відсутність помилок у розрахунках, актуальність зібраних і проаналізованих даних, обґрунтованість	0-20	

висновків щодо фактичного стану та перспектив розвитку проблеми, що досліджується)		
1.4. <i>Наявність логічної послідовності й наукового стилю викладу матеріалу дослідження (володіння студентом літературною мовою і професійною термінологією, вміння логічно, аргументовано викладати результати досліджень і розробок, вдало використовувати графічний матеріал)</i>	0-10	
<i>2. Оцінювання організаційних аспектів кваліфікаційної роботи</i>		
2.1. Дотримання графіка виконання МДР	0-5	
2.2. Відповідність роботи вимогам щодо її оформлення	0-5	
2.3. Наявність підтвердження апробації результатів дослідження	0-5	
<i>Усього за критеріями змістовності і оформлення</i>	Max 70 балів	
<i>3. захист кваліфікаційної роботи</i>		
3.1. <i>Презентація роботи (якість викладення змісту МДР в доповіді, стиль викладення, мовна /грамотність, якість графічного матеріалу)</i>	0-10	
3.2. <i>Відповіді на поставлені запитання, вміння вести наукову дискусію (вміння студента стисло, змістовно, переконливо, аргументовано відповідати на поставлені запитання, а також на зауваження керівника та рецензента)</i>	0-20	
Продовження додатку Л		
<i>Усього за критеріями захисту кваліфікаційної магістерської роботи</i>	0-30 балів	
<i>Загальна кількість балів</i>	Max 100 балів	

Науковий керівник _____

(підпис)

(дата)

(посада)
прізвище)

(ініціали,

Додаток М

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ННЮІ

Кафедра

Спеціальність

Форма

навчання

ІЛЮСТРАЦІЙНИЙ/ГРАФІЧНИЙ МАТЕРІАЛ
ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

на тему

(повна назва теми)

**за
матеріалами**

(повна назва бази дослідження)

**Науковий
керівник**

*(наук. ступінь, вчене
звання)*

(підпис)

*(прізвище,
ініціали)*

Кривий Ріг – 20__

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ННЮІ	Навчально-науковий юридичний інститут
Кафедра	Соціально-гуманітарних наук
Спеціальність	ОПП «Історія, правознавство», спеціальність 014/03 Середня освіта (Історія)
Форма навчання	Денна
Група	ІІІ-22

КУРСОВА РОБОТА

здобувача	<u>Гайванович Каріни Олександрівни</u> (прізвище, ім'я, по батькові здобувача)		
З дисципліни	<u>Історія України</u>		
Тема	«Гібридна» війна росії проти України (2014 ? -): історична періодизація та зміст періодів російської збройної агресії проти України. <u>(повна назва бази дослідження)</u>		
Науковий керівник	<u>Доктор історичних наук, професор Шайкан Валентина Олексіївна</u> (наук. ступінь, вчене звання) (підпис) (прізвище, ініціали)		

Захист курсової роботи 20 грудня 2024 р.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS

Члени комісії із захисту

(прізвища, ініціали)
(підписи)

Кривий Ріг – 20__

